

INFORMATIVNO-POLITIČKI TJEDNIK
IZLAZIO OD 1945. DO 1956.
OBNOVLJEN 2003.

HR

HRVATSKA

RIJEC

BROJ 1115

30. KOLOVOZA 2024. CIJENA 50 DINARA

ISSN 1451-4257

Bunaričko proštenje

U radosti biti svjetlo

SADRŽAJ

6

Novi problemi
u srpsko-hrvatskim odnosima
**Uhićenje hrvatskog
špijuna i verbalni delikt**

8

Znanstveni skup u Golubiću
o hrvatsko-srpskim odnosima
**Za drugačije politike
povijesti i sjećanja**

12

Dr. sc. Miloš Rajković,
projektni menadžer, Vojvođanski
klaster organske poljoprivrede
**Organska
poljoprivreda nije samo
trend, već nužnost**

24

Završena obnova
Zavičajnog muzeja Ruma
Ostavština Pejačevića

32

Likovna kolonija na Tekijama
Susret slikara u svetištu

40

Djeca iz Plavne, Bača i Rume
na Cresu
Ljeto za pamćenje

OSNIVAČ:

Hrvatsko nacionalno vijeće

IZDAVAČ:

Novinsko-izdavačka ustanova
Hrvatska riječ, Preradovićeve 11
24000 Subotica

UPRAVNI ODBOR:

Mira Tumbas (predsjednica), vlč. Josip Ivešić,
Mirjana Stantić, Gordana Jerković, Nevenka
Tumbas, Renata Kuruc, Marica Stantić, Ama-
lija Šimunović, Željka Vukov

v. d. RAVNATELJICE:

Mirjana Trkulja
e-mail: direktor@hrvatskarijec.rs

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA:

Zlata Vasiljević (urednica@hrvatskarijec.rs)

REDAKCIJA:

e-mail: desk@hrvatskarijec.rs
Ivana Petrekanić Sič
(koordinatorka dopisne službe)
dr. sc. Jasminka Dulić
(novinarka, urednica političke rubrike)

Željka Vukov
(novinarka, urednica društvene rubrike)
Davor Bašić Palković
(novinar, urednik rubrike kultura)
Ivan Ušumović
(novinar, urednik sportske rubrike)
Zvonko Sarić
(novinar)
Jelena Dulić Bako
(novinarka)
Suzana Darabašić
(novinarka dopisništva Srijem)
LEKTOR:
Zlatko Romić
TEHNIČKA REDAKCIJA:
Thomas Šujić (tehnički urednik)
Jelena Ademi (grafička urednica)
FOTOGRAFIJE:
Nada Sudarević
ADMINISTRACIJA:
Branimir Kuntić
(tajnice@hrvatskarijec.rs)
Zdenka Sudarević (distribucija@hrvatskarijec.rs)

TELEFON: ++381 24/55-33-55;

++381 24/55-15-78;

++381 24/53-51-55

TEKUĆI RAČUN: 325950060001449230

E-MAIL: ured@hrvatskarijec.rs

WEB: www.hrvatskarijec.rs

TISAK: Rotografika d.o.o., Subotica

List je upisan u Registar javnih glasila

Agencije za privredne registre Republike Srbije

pod registarskim brojem: NV000315

COBISS SR-ID 109442828

CIP - Katalogizacija
u publikaciji Biblioteka
Matice srpske, Novi Sad
32+659.3(497.113=163.42)

Skeniraj
i preuzmi
aplikaciju

Jedan loš tjedan

Prije mjesec i pol dana u Novom Sadu sastali su se šefovi diplomacija Hrvatske i Srbije. Ne na službenom susretu, ali susreli su se i razgovarali. Za dvije zemlje, čiji odnos opterećuju mnoga neriješena pitanja iz prošlosti, i neslužbeni susret već je bio puno. Ne bih rekla da je bio veliki pomak i »dobar dan za hrvatsko-srpske odnose«, već više kao preslišavanje onoga što je u međusobnom odnosu važno za jednu ili drugu stranu. Što je već sve ponovljeno više puta, također na neformalnim susretima. Jedino se kao korak naprijed može tumačiti najavljeno intenziviranje rada povjerenstava za rješavanje otvorenih pitanja. Jesu li se povjerenstva sastala, koja, kojim pitanjima su se bavila, jesu li se što dogovorila? Tih informacija nema u javnosti. Ali zato su ovog tjedna mediji eksplodirali o uhićenju hrvatskog špijuna, o čemu se osim te šture informacije ništa više ne zna i zadržavanju hrvatske pjevačice **Severine Vučković** na granici sa Srbijom. I dovoljno je to bilo za optužbe i kontraoptužbe, i više nego dovoljno za histeriju tabloida. Već po dobro poznatom receptu. O Jasenovcu, ustašama koji opet udaraju na Srbiju, hrvatskim špijunima koji rade za oporbu, ruše predsjednika, Hrvatskoj kojoj smeta jaka Srbija...

U istom ovom tjednu koji je obilježen uhićenjem hrvatskog špijuna i priznanjem da u Srbiji postoji spiskovi o verbalnim deliktima, hrvatski i srpski znanstvenici pokušavaju naći odgovor na pitanje kako poboljšati hrvatsko-srpske odnose. To rade već 17 godina. Odgovor možda imaju odavno, ali nikako da se primi u krhkim hrvatsko-srpskim ili srpsko-hrvatskim odnosima.

Sveučilišni profesor iz Dubrovnika **Davor Pauković** rekao je da se traumatična iskustva iz hrvatsko-srpskih odnosa mogu valorizirati na način da ne proizvodi neprijateljski diskurs. »To se može graditi putem drugačijih politika povijesti i sjećanja, ali za to trenutačno nema političke, a čini se ni šire društvene volje. Odnosi su već nekoliko godina zamrznuti s naglaskom na negativnim aspektima povijesnog naslijeđa«, ocijenio je Pauković. I ne bih ja ovdje više ništa dodala.

Z. V.

Veći poticaj za poljoprivrednike

Javni poziv za subvencije od 35.000 dinara po hektaru za biljnu proizvodnju bit će otvoren krajem listopada, dok se isplata očekuje do kraja godine, izjavio je savjetnik premijera za poljoprivredu **Danilo**

Golubović. Poticaji su povećani i za stočare, a Vlada priprema zakon koji će omogućiti za zemljišta s neriješenim imovinskim pitanjima, kao i za livade i pašnjake. »Također, analiziramo i mogućnost da prirodne livade i pašnjaci budu obuhvaćeni subvencijama, pod uvjetom da su upisani u Registar poljoprivrednih gospodarstava, a minimalni uvjet bio bi jedno uvjetno grlo po hektaru«, dodao je Golubović.

On je istakao kako će oni koji su u travnju aplicirali za subvencije za priplodne junice dobiti dodatnih 100.000 dinara. Od 2025. godine subvencije će obuhvatiti tovne i mliječne junice s 55.000 dinara po grlu.

Formirana je komisija koja radi na pronalaženju pravnog rješenja za zemljišta s neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, a rok za rješavanje je do konca rujna. Ministarstvo poljoprivrede sada raspolaže drugim najvećim budžetom u vladi, a dio subvencija bit će usmjeren na sanaciju štete od suše.

H. R.

Manje živorođenih, više umrlih

USrbiji, u razdoblju siječanj-srpanj 2024. godine, bilježi se pad živorođenih za 366, odnosno za 1,1%, kao i porast umrlih za 554, ili za 1,0%, u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine, iskazano je na www.stat.gov.rs.

U ovom priopćenju prikazani su preliminarni rezultati o živorođenima i umrlima nakon upisa činjenice rođenja i smrti u matične knjige rođenih i umrlih. Podaci su pri-

kazani prema mjesecu registracije, tj. mjesecu upisa u matične knjige rođenih i umrlih u 2023. i 2024. godini.

U Srbiji, u razdoblju siječanj-srpanj 2024. godine, broj živorođenih iznosio je 34.119. U odnosu na isto razdoblje prethodne godine, kada je broj živorođenih iznosio 34.485, bilježi se pad za 366, odnosno za 1,1%.

Broj umrlih u Srbiji u razdoblju siječanj-srpanj 2024. godine iznosio je 57.882 i, u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine, kada je broj umrlih bio 57.328, bilježi se porast za 554, ili za 1%.

Izneseni podaci o živorođenima i umrlima prikupljaju se u okviru mjesečnog izvješća vitalne statistike (obrazac Dem-5). Izvješće se popunjava na temelju podataka o rođenima i umrlima nakon upisa činjenice rođenja i smrti u matične knjige rođenih i umrlih u mjestu gdje se slučaj dogodio.

H. R.

FOTO: RZS

Za nacionalne manjine 30 milijuna dinara

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog raspisalo je Natječaj za dodjelu sredstava iz Budžetskog fonda za nacionalne manjine za realizaciju programa i projekata iz područja kulture.

Kako se navodi u priopćenju tog ministarstva specifičan cilj natječaja je unaprjeđenje, njegovanje i jačanje kulturnog identiteta nacionalnih manjina u Srbiji. Ukupna sredstva koja će biti dodijeljena po ovom natječaju iznose 30 milijuna dinara. Minimalni iznos po projektu je 300.000, a maksimalni milijun dinara.

Na natječaj se mogu prijaviti ustanove, udruge, fondacije, privredna društva i druge organizacije čiji su osnivači nacionalna vijeća nacionalnih manjina; organizacije civilnog društva upisane u odgovarajući registar, a čiji se ciljevi prema statutarnim odredbama ostvaruju u području zaštite i unaprjeđenja prava i položaja pripadnika nacionalnih manjina, koje imaju sjedište na teritoriju Srbije i zadužbine, fondacije i konferencije sveučilišta, odnosno akademija strukovnih studija.

Natječaj je otvoren do 20. rujna.

Tekst natječaja i neophodni obrasci preuzimaju se na sljedećem linku:

<https://minlmpdd.gov.rs/.../budzetski-fond-za.../>

Dogovor o minimalcu: povećanje za 13,7%

Minimalna zarada za 2025. godinu bit će povećana za 13,7 posto i iznositi će 53.592 dinara. Ovo povećanje omogućava da minimalna plaća pokrije minimalnu potrošačku korpu. Prvi put nakon šest godina, iznos minimalne zarade dogovoren je kroz pregovore, prenosi portal RTS-a. Prosječna bruto plaća u lipnju ove godine iznosila je 132.290 dinara, dok je prosječna neto plaća bila 95.804 dinara, prema podacima Državnog zavoda za statistiku. Bruto plaće su porasle za 14,8% nominalno i 9,3% realno od siječnja do lipnja ove godine. U usporedbi s istim mjesecom prošle godine, bruto plaća je nominal-

no veća za 12,1%, a realno za 8%. Medijalna neto plaća iznosila je 74.185 dinara. Prosječna neto plaća u javnom sektoru bila je 97.957 dinara, dok su plaće poduzetnika i njihovih zaposlenika bile 48.288 dinara.

Na sjednici Socijalno-ekonomskog saveta (SES), održanoj u palači *Srbija*, prisustvovali su premijer **Miloš Vučević**, prvi potpredsjednik Vlade i ministar finansija **Siniša Mali**, ministar rada, zapošljavanja, boračkih i socijalnih pitanja **Nemanja Starović**, kao i predstavnici Unije poslodavaca Srbije i sindikata.

Premijer Vučević je, najavljujući novi iznos minimalca, naglasio da je ovo prvi put poslije šest godina da je odluka donijeta kroz dijalog na SES-u, a ne jednostrano od Vlade Srbije. »Minimalna zarada sada prvi put pokriva minimalnu potrošačku korpu«, izjavio je premijer Vučević.

Predsjednik Srbije **Aleksandar Vučić** je ranije ovog tjedna izjavio kako je njegova preporuka Vladi bila da povećanje najniže zarade bude skoro 14 posto, kako bi minimalna plata prvi put pokrila minimalnu potrošačku korpu.

H. R.

Novi problemi u srpsko-hrvatskim odnosima

Uhićenje hrvatskog špijuna i verbalni delikt

Informaciju o uhićenju osobe osmnjičene da je hrvatski špijun potvrdio je ministar Ivica Dačić. Hrvatska strana nema nikakve informacije o uhićenju, ne zna tko je uhićen i za što se sumnjači

Mjesec i pol dana od susreta ministara vanjskih poslova Srbije i Hrvatske u Novom Sadu i najave boljih odnosa dvije države dogodilo se, kako su objavili beogradski mediji i potvrdio ministar policije, uhićenje hrvatskog špijuna u Beogradu. Samo dan prije toga hrvatska pjevačica **Severina Vučković** je prilikom pokušaja ulaska u Srbiju zadržana na granici i ispitivana o *Oluji* i Srebrenici. Nije trebalo dugo na tabloidi osvanu s naslovnica »Ustaše udarile na Vučića« i »Šalju špijune u Srbiju«.

Tko je i zašto uhićen?

Beogradski mediji u ponedjeljak su objavili vijest da je na području Beograda Bezbednosno-informativna agencija u saradnji s drugim agencijama »uhitila hrvatskog špijuna«. Vijest su prve objavile *Večernje novosti* koje su navele da je »ova akcija rezultat višemjesečnog operativnog rada BIA i nastavak suzbijanja špijunskog i destruktivno-subverzivnog djelovanja hrvatske Sigurnosno-obavještajne agencije«. Mediji nisu priopćili više detalja, a ni ministar unutarnjih poslova **Ivica Dačić**, koji je samo potvrdio uhićenje i dodao da je policija samo davala logističku podršku.

Istog dana iz Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske medijima je priopćeno da to ministarstvo nema saznanja o uhićenju ni o tome je li se ono zaista i dogodilo, tko je i zašto uhićen. O uhićenju informacija nema ni Veleposlanik Republike Hrvatske u Beogradu **Hidajet Biščević**, izjavio je za medije hrvatski premijer **Andrej Plenković**.

»Mi smo provjerili, veleposlanik je tu (u Zagebu). On ne zna ništa, ministar ne zna ništa, Sigurnosno-obavještajna agencija ne zna ništa. Nitko ne zna ništa tako da još uvijek tragamo za imenom i prezimenom. Vidjeli smo vijest da postoji neki špijun, a nitko ne zna koji je špijun. Nemamo pojma u biti što oni hoće s tom operacijom niti je to nešto posebno važno«, rekao je novinarima Plenković u utorak.

Bivši ministar vanjskih poslova Hrvatske **Miro Kovač** kazao je, gostujući na jednoj hrvatskoj televiziji, da se u normalnim okolnostima ovakvi slučajevi rješavaju u tišini.

»Ako je neko uhićenje provedeno u normalnim okolnostima, to bi bilo dojavljeno hrvatskoj strani i razriješilo bi se u tišini. Na ovaj način se to najpirije plasira u medije, a da o tome hrvatska strana ništa ne zna. To je manipulacija javnosti, demonstracija moći«, kazao je Kovač.

Lista nepoželjnih

Dan prije na granici Srbije i Hrvatske zadržana je pjevačica Severina Vučković. Ona je informaciju o zadržavanju potvrdila u priopćenju za medije, u kom je navela da je nju i njenog menadžera prilikom pregleda dokumenata granični policajac zamolio da stanu sa strane.

Nakon višesatnog zadržavanja i pretresa automobila, odvedena je u zgradu policije.

»Na ispitivanju su mi bez suvišnih pojašnjenja krenuli postavljati pitanja što mislim o Srebrenici, *Oluji*, zašto sam podržala demonstracije protiv iskapanja litija i napisala da je to Srbija koju volim. Dotakli su se i Jasenovca, a došli su i do Tuđmana«, napisala je Vučković u priopćenju.

Za razliku od navodnog uhićenja špijuna, u slučaju Severine Vučković doznalo se više detalja, odnosno da postoji lista onih koji nisu dobrodošli u Srbiji, a sačinuo ga je bivši ministar unutarnjih poslova i šef BIA-e **Aleksandar Vulin**, što je on sam i potvrdio, uz konstataciju da »žali što se tom spisku nije više posvetio«, jer »vidi koliko je ološa zaboravljeno«. Ministar policije Dačić najavio da će »spisak o varbalnim deliktima« biti ukinut.

»Mi ćemo, da ne bi dolazilo do raznih zlouporaba ovih situacija, ukinuti sve spiskove koji se mogu odnositi na nešto, osim za one koji vrše kaznena djela, kod kojih postoji opasnost za sigurnost zemlje, terorizam, kriminal«, rekao je Dačić.

O listama se razgovaralo i prilikom susreta ministara vanjskih poslova Srbije i Hrvatske **Marka Đurića** i **Gordana Grlića Radmana** u srpnju u Novom Sadu.

»S ministrom vanjskih poslova Srbije Markom Đurićem to pitanje otvorio sam prilikom susreta 19. srpnja u Novom Sadu i zamolio da se više ne događaju takvi incidenti na granici, da su sloboda kretanja i izražavanja europske vrijednosti temeljne slobode. Dobio sam obećanje da

će oni raditi na tome da se to više ne događa», kazao je ministar Grlić Radman.

Zadržavanje pjevačice Severine Vučković na granici sa Srbijom i hrvatski špijun bili su samo početak razmjene međusobnih optužbi. Predsjednik Hrvatskog sabora **Gordan Jandroković** poručio je u utorak kako Srbija nije demokratska država, »osim što sjedi na dvije stolice«, nedosljedna je, neprincipijelna i izaziva »regionalne kavge«.

»Moramo biti vrlo otvoreni i reći da Srbija nije demokratska država. Ovo što su učinili i gospođi Vučković pokazuje način na koji se odnose prema svima onima koji imaju drugačije mišljenje nego što ga ima vladajuća struktura u Srbiji«, izjavio je Jandroković novinarima.

Reagirala je predsjednica Skupštine Srbije **Ana Brnabić** koja je ocijenila je da je »Srbija je uzor i svjetionik demokracije u odnosu na Hrvatsku« i navela više primjera za koje tvrdi da pokazuju razliku u demokratičnosti između dvije zemlje.

DSHV: Nadamo se da se odnosi neće pogoršati

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini priopćio je da Hrvate u Srbiji brinu najnoviji incidenti – uhićenje hrvatskog špijuna u Beogradu i policijsko zadržavanje na srbijanskoj granici Severine Vučković, no vjeruju kako oni neće ostaviti posljedice na ponovo započeti nastavak pozitivnih tendencija u hrvatsko-srpskim odnosima.

»DSHV drži da veliki broj medijskih napisa i antihrvatski ton u pratećim reakcijama o navodnom uhićenju hrvatskog državljanina u okolici Beograda zasigurno utiče na obnavljanje i širenje negativnih stavova i stereotipa o

Hrvatima, što izravno trpe i Hrvati u Srbiji«, priopćila je stranka.

Zabrinutost su iskazali i oko zadržavanja pjevačice Severine Vučković koja je na srbijanskoj granici bila podvrgnuta višesatnom policijskom ispitivanju, nakon kojeg se vratila u Hrvatsku. Taj slučaj te reakcije koje su uslijedile, po ocjeni DSHV-a, upozoravaju kako bi trebalo učiniti više napora da rad službi koje zakonito reguliraju sigurnosne aspekte ulazaka u zemlju za posljedicu nema remećenje odnosa dvije države.

»Također, Hrvate u Vojvodini brinu žustre negativne reakcije javnih ličnosti koje prenose pojedini mediji«, dodaje DSHV.

»Vjerujemo da ovi najnoviji nesporazumi neće ostaviti posljedice na nanovo započeti nastavak pozitivnih tendencija u hrvatsko-srpskim odnosima, u koji se uzdamo budući da je njegova politička ruta definirana u nedavnom razgovoru u Novom Sadu ministara vanjskih poslova dvije susjedne države«, priopćeno je iz DSHV-a.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini drži kako veliki broj medijskih napisa i antihrvatski ton u reakcijama na uhićenje navodnog hrvatskog špijuna u Srbiji i zadržavanje na granici pjevačice Severine Vučković utječe na obnavljanje i širenje negativnih stavova i stereotipa o Hrvatima, što izravno trpe i Hrvati u Srbiji.

»Iz rakursa građana hrvatske nacionalnosti u Srbiji nije lako ovako što izdržavati... A niti smo krivi, niti pridonosimo tako čemu, no pojedini mediji čine prilike u javnosti teško podnošljive... Čemu i zašto?«, objavio je na platformi X predsjednik DSHV-a **Tomislav Žigmanov**.

Z.V.

Znanstveni skup u Golubiću o hrvatsko-srpskim odnosima

Za drugačije politike povijesti i sjećanja

Prof. dr. sc. Davor Pauković sa Sveučilišta u Dubrovniku istaknuo je da se traumatična iskustva iz hrvatsko-srpskih odnosa mogu valorizirati na način da ne proizvode neprijateljski diskurs

»Hrvatsko-srpski odnosi: suvremeni izazovi suradnje i naslijeđa« bila je tema 17. međunarodne znanstvene konferencije koja je od 25. do 29. kolovoza održana u Golubiću Obrovačkom i Šibeniku. Konferenciju organizira Udruga za povijest, suradnju i pomirenje (Obrovac, Hrvatska), Centar za istoriju, demokraciju i pomirenje (Novi Sad, Srbija) i Institut za istraživanje migracija (Zagreb, Hrvatska), a sudjelovalo je dvadesetak znanstvenika iz Hrvatske, Srbije i Australije.

U sklopu konferencije održane su dvije tematske sesije: »Suradnja i nadilaženje problema europskih manjina kroz povijest – povijesni temelji i suvremeni izazovi identiteta Srba i Hrvata« te »Kulturno naslijeđe bukovičkog kraja«. Naglasak prve sesije bio je na razumijevanju i suočavanju s izazovima koje manjine susreću nakon međunarodnih sukoba, u kontekstu smjernica za izgradnju mira, zaštitu ljudskih prava i promicanje suradnje među zajednicama.

Bez političke volje za drukčije

»Nikada političari koji siju mržnju i strah ne mogu toliko sabotirati život koliko to mogu oni koji ih slijede ili mi sami, ako samo umorno i nijemo promatramo što rade. Zbog toga nije dovoljno samo u sebi nositi odsustvo mržnje i štititi skriven u svom malom svijetu. Potrebno je biti prisutan svojim mirom u svim djelićima života. Tek tada možemo govoriti o postizanju istinskog mira i pomirenja. A mrziti drugog samo je još jedan vid sporog samoubojstva«, rekao je prof. dr. sc. **Darko Gavrilović** iz Centra za istoriju, demokraciju i pomirenje, objavio je *portalnovosti.com*.

Prof. dr. sc. **Davor Pauković** sa Sveučilišta u Dubrovniku istaknuo je da se traumatična iskustva iz hrvatsko-srpskih odnosa mogu valorizirati na način da ne proizvo-

de neprijateljski diskurs. To se može graditi putem drugačijih politika povijesti i sjećanja, ali za to trenutno nema političke, a čini se niti šire društvene volje. Odnosi su već nekoliko godina zamrznuti s naglaskom na negativnim aspektima povijesnog naslijeđa.

Znanstvenici su bili u prostorima golubičke škole koja ne radi od *Oluje*, 1995. godine. Prof. dr. sc. **Janko Vesećlinović** je tom prilikom kazao:

»Ova škola koja je stradala u ratu i zatim djelomično obnovljena ima simboliku. Na jednoj strani zida škole je lastavičje gnijezdo, simbol života i mira, a na drugoj plijesan koja nagrizi zid. Ta plijesan simbolizira ono najgore od dva naroda i to je ono što truje odnose i nanosi štetu i Srbima i Hrvatima. Te plijesni više ne smije biti«.

Generalni tajnik Instituta za istraživanje migracija iz Zagreba (IMIN) prof. **Tomislav Vodička** rekao je kako se od ove godine IMIN pojavljuje kao jedan od organizatora skupa, jer svojim autoritetom se nameće za manjinske teme, ali i podržava brojne akcije znanstvenika koje podupiru ne samo razvoj znanosti već i podržava aktivno

sudjelovanje znanstvenih institucija u savjetodavnoj ulozi političkim institucijama. IMIN će se, naglasio je prof. Vodička, početkom iduće godine pojaviti kao izdavač zbornika radova sa skupa.

Ni europeizacija ne pomaže

Na skupu su sudjelovali i politolozi dr. sc. **Miloš Petrović** i **Darko Baštovanović** iz Srbije koji zajednički potpisuju rad koji ispituje opseg i rezultate političke suradnje Beograda i Zagreba u kontekstu politike proširenja Europske unije. Njihovo istraživanje upućuje na zaključak da se odvajanje od Europske unije očituje kroz deeuropeizaciju i autokratizaciju, uključujući zahtjeve regionalne suradnje i dobrosusjedskih odnosa (osim ako oni nisu bili politički, ideološki ili na drugi način korisni interesima političke elite, kao što je prikazano zajedničkim neliberalnim demokratskim stavovima sa sjevernim susjedom, Mađarskom). Umjesto rastućeg približavanja standardima EU-a i transformativnim procesima koji dovode do »kreativne destrukcije« i uspostave poboljšanih i održivih, neovisnih i kompetentnih propisa, institucija i praksi, čini se da proklamirani cilj članstva u EU-u više ne služi svojoj namjeri. Otuđenje Srbije od susjedne Hrvatske (članice EU) rezultira sve većom demokratskom, političkom i drugim asimetrijama, što je posljedica nezainteresiranosti Srbije za pristupanje Uniji i unapređenje bilateralne suradnje s njezinim državama članicama.

Proces europeizacije pokazao je ograničene implikacije na međudržavno pomirenje između Srbije i Hrvatske tijekom proteklog desetljeća, posebice otkako je Hrvatska postala članica EU-a i prestala podliježati načelu uvjetovanosti EU-a. S druge strane, interes Srbije za pristupa-

nje EU postupno jenjava, što se očituje paralizom njenih pristupnih pregovora te stagnacijom ili nazadovanjem u brojnim domenama, sudeći prema prethodno navedenim međunarodnim izvješćima. Umjesto da budu motivirane dobicima od pristupanja EU, političke elite vođene su namjerom da očuvaju vlast i održe – umjesto da unaprijede – trenutnu razinu odnosa s Bruxellesom. To uključuje i odnose s Hrvatskom, koja igra ulogu u procesu donošenja odluka unutar institucija EU.

U usporedbi s lipnjem 2013., kada su obje zemlje još uvijek bile izvan Europske unije — Hrvatska kao pristupnica i Srbija kao kandidatkinja koja je upravo dobila potporu Europskog vijeća za otvaranje pregovora o članstvu — i kada su obje bile usporedive u smislu demokratskog učinka u opsegu europeizacije, desetljeće kasnije Hrvatska se nalazi u unutarnjem krugu europskih integracija (postavši članica Schengena i eurozone), dok Beograd nije niti otvorio sva pregovaračka poglavlja/klastere, a kamoli ih zatvorio. Naprotiv, umjesto fokusiranja na europeizaciju radi usklađivanja standarda, normi i praksi u Srbiji i susjedstvu, vladajuće stranke teže neeuropskim međunarodnim koalicijama i partnerstvima te ograničavaju utjecaj Europske unije u Srbiji. U tim okolnostima, u kojima EU više ne igra vidljivu ulogu u pomirenju i regionalnoj suradnji, političke ideologije i posebni interesi elita pokreću dinamiku prekograničnih odnosa. Sklonost davanju prednosti kratkoročnim političkim rješenjima u odnosu na dugoročnije strateške vizije (kao što je pristupanje EU) i dalje će predstavljati značajan izazov za izgleda za suradnju između dviju najvećih zemalja bivše Jugoslavije.

D. B. P.

Projekti prekogranične suradnje između Srbije i Hrvatske

Infrastrukturno ulaganje u hrvatske udruge

HKPD Matija Gubec iz Tavankuta dobilo je 28.790 eura, Hrvatski ženski forum Cro-femina iz Subotice 16.000, a HKU Antun Sorgg iz Vajske 24.300.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije Republike Hrvatske raspisalo je zimus treću godinu za redom program prekogranične suradnje između Hrvatske i Srbije. Za tekuću godinu odobreno je 33 projekta ukupne vrijednosti 1,5 milijuna eura. Za udruge građana s hrvatskim predznakom odobreno je 11 projekata, među kojima su i Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo *Matija Gubec* iz Tavankuta, Hrvatski ženski forum *Cro-femina* iz Subotice te Hrvatsko kulturno udruženje *Antun Sorgg* iz Vajske.

Ulaganje u etnosalaš *Balažević*

Hrvatsko kulturno-prosvjetno društvo *Matija Gubec* iz Tavankuta zahvaljujući ovom programu dobilo je 28.790 eura. Njihov prekogranični partner, kao i prošle godine,

je Turistička zajednica općine Draž, a vrijednost ukupnog projekta je 43.956 eura.

Predsjednica *Gupca* **Mira Tumbas** kaže kako će dobitvena sredstva uložiti u infrastrukturno ulaganje u etnosalaš *Balažević*, kako bi se, između ostaloga, poboljšali uvjeti za turizam ovoga kompleksa.

»Za sada smo izradili i ugradili drvene prozore s termoizolacijskim staklom na terasi što nas je koštalo 10.000 eura, a ostatak novaca ćemo potrošiti na nabavu građevinskog materijala i početak građevinskih radova proširenja terase za kuhinju, ostave i sanitarnog čvora. Za završetak tih građevinskih radova neće biti dovoljno sredstava te ćemo nastaviti dogodine, preko nekog novog projekta kao i prenamjenu postojeće kuhinje u apartman jer smještajnih kapaciteta nam zaista fali«, kaže Tumbas.

Prema njezinim riječima, terasa je do sada bila zatvorena ceradom, što je bilo energetski veoma loše rješenje.

»U cilju poboljšanja energetske efikasnosti, odnosno bolje izolacije u prijelaznim razdobljima i manjka gubitka toplotne energije te mogućnosti boljeg hlađenja ljeti, ceradu smo zamijenili drvenim prozorima. Na ovaj način smo produžili eksploatacijsko razdoblje korištenja naše

terase, poboljšali estetske uvjete i smanjit ćemo troškove održavanja. Terasa nam je jako važna što zbog turizma, što zbog aktivnosti *Gupca* jer se ondje održava puno naših manifestacija, događaja, predavanja, radionica...«

Što se tiče druge faze radova, dogradnje terase i prenamjene postojeće kuhinje, Tumbas kaže kako će dobivenim sredstvima biti moguće započeti radove, ali ne i završiti.

»U tijeku nam je nabava materijala za drugi dio poslova, za dogradnju kuhinjskog

i skladišnog kapaciteta te sanitarnog čvora kako bismo od objekta gdje nam je kuhinja mogli napraviti apartman i povećati smještajni kapacitet. Kuhinju premještamo bliže, kako bi bila uz terasu. Sada se nalazi u istom dvorištu, ali odvojenom objektu te je otežana komunikacija između nje i terase«, priča Tumbas.

Nova mašina za vez

Na projekt prekogranične suradnje ove godine prvi puta aplicirao je Hrvatski ženski forum *Cro-femina* iz Su-botice. Kako kaže predsjednica **Nada Sudarević**, iako su mala i mlada udruga, na ovaj veliki korak odlučili su se zahvaljujući potpori drugih ustanova i udruga s hrvatskim

predznakom. S prekograničnim partnerom, Turističkom zajednicom Grada Pakraca, odobren im je projekt u vrijednosti od 32.026 eura od kojih je *Cro-femini* pripalo oko 16.000. Za te novce udruga je kupila mašinu za vez koja se sastoji iz dva dijela – za lase-sko rezanje te vezenje.

»Ova mašina će biti na korist cijelog hrvatskoj zajednici. Prvobitni plan nam je da sašijemo desetak kompletnih šlingovanih nošnji za HKC *Bunjevačko kolo* i HKPD *Matija Gubec* jer to su dva društva koja imaju puno djece i mladih koji igraju folklor i fali im takve nošnje. Uglavnom je šling koji posjeduju stari i izuzetno vrijedan te se prilikom brojnih nastupa kida. Mašinom ćemo moći raditi i samo vez, nevezano za nošnju, a moći ćemo i planiramo naravno raditi i zlatovez, recimo na plišu. Brojne su mogućnosti, nama samo sad preostaje da se obučimo raditi na njoj kako bismo iskoristili sve njezine mogućnosti i što kvalitetnije i ljepše radili«, kaže Sudarević.

Dodaje ona kako u udruzi s nestrpljenjem iščekuje da im stigne mašina te da krenu učiti raditi na njoj. Kaže, planova imaju puno, već prikupljaju stare mustre šlinga i veza i raduju se novim mogućnostima koje će im ova mašina donijeti.

Revitalizacija Šokačke kuće

Hrvatsko kulturno udruženje *Antun Sorgg* iz Vajske programom prekogranične suradnje dobilo je 24.300 eura za revitalizaciju *Šokačke kuće*. Ukupna vrijednost projekta je 45.000 eura, a partner iz Hrvatske im je Općina Andrijaševci.

Prema riječima predsjednika *Sorgga* **Krunoslava Šimunovića** s dobivenim sredstvima obnovljena je, odnosno novo podignuta ograda *Šokačke kuće*, napravljen sanitarni čvor u dvorištu te zamijenjen dio stropova, a uskoro će započeti radovi na postavljanju novog crijeva i pretresanju krovšta.

»Ograda s ulice je bila u veoma lošem stanju, srušila bi se tako da smo izidali novu. Kapija je drvena, od crnog prepađenog ulja baš kao što je i bila. Za sve što radimo konzultiramo se sa strukom kako bi *Šokačka kuća* zaista bila autentična. Prije nam je bio potreban sanitarni čvor kraj našeg ljetnikovca izgrađenog također preko prekograničnog projekta prošle godine, a zamijenili smo i dio stropova u kući s gips pločama. S dobivenim novci-

ma zamijenit ćemo stari crijev novim biber crijevom, a plan nam je bio i mijenjati građu no s obzirom na to da nećemo imati dovoljno sredstava, samo ćemo zamijeniti potrebne dijelove.«

Šimunović ističe kako je ulaganje u *Šokačku kuću* važno za razvoj njihovog turizma, ali da im je još važnije što će sve to koristiti i koriste i djeca, članovi udruge kojih kako kaže, ima puno.

»Posljednje što smo organizirali u *Šokačkoj kući* je večera za sve sudionike Zavjetno-zavičajnih dana, kom prigodom je ovdje bilo 170 osoba. Naša *Šokačka kuća* je središte okupljanja naše djece, koja su veoma aktivna i trudimo se organizirati im što više manifestacija i nastupa.«

J. D. B.

Dr. sc. Miloš Rajković, projektni menadžer, Vojvođanski klaster organske poljoprivrede

Organska poljoprivreda nije samo trend, već nužnost

Intervju vodila: Jasminka Dulić

Vojvođanski klaster organske poljoprivrede je udruga osnovana 29. rujna 2014. od institucija, udruga, proizvođača, prerađivača i distributera organskih proizvoda. Ima preko 60 članova – proizvođača koji imaju važeći certifikat o organskoj proizvodnji kao i udruge i znanstveno-obrazovne institucije koje se bave unapređenjem organske proizvodnje u Vojvodini. S projektnim menadžerom ovog klastera dr. sc. **Milošem Rajkovićem** razgovarali smo o tome kako funkcionira klaster, kakvo je stanje i perspektive organske poljoprivrede.

► **Što sve radi klaster? Koliko ima zaposlenih? Kako se financira?**

Klaster pruža potporu svojim članovima kroz povećanje konkurentnosti i inovativnosti organske poljoprivredne proizvodnje i prerade u Vojvodini, zaštitu i očuvanje

životnog okoliša, održivi razvoj ruralnih područja, promociju organskih proizvoda, zastupanja principa definiranih u standardima međunarodnog pokreta za organsku poljoprivredu (IFOAM), objedinjenu nabavu inputa potrebnih za organsku proizvodnju, stimuliranje poduzetništva, naročito kod žena i mladih, poticanje razmjene ideja, znanja i informacija među članicama i jačanje kapaciteta udruge kroz kreiranje zajedničkih programa i projekata.

► **S kime sve surađujete?**

Mi smo otvoreni za saradnju, kako sa znanstveno-obrazovnim institucijama tako i s donositeljima odluka, udrugama, distributerima i trgovinama koji su direktno ili indirektno uključeni u organsku proizvodnju. Također, značajna je suradnja s međunarodnim institucijama iz polja organske

Udio organske poljoprivrede u Srbiji i Vojvodini kontinuirano raste, ali i dalje predstavlja relativno mali dio (1%). Organska proizvodnja može biti profitabilna, ali zahtijeva specifične metode i često veća inicijalna ulaganja. Iako je napravljen značajan korak naprijed, potrebno je dodatno unaprijediti sustav potpore kako bi se organska proizvodnja učinila konkurentnijom i privlačnijom za poljoprivrednike

proizvodnje kako bismo njihova znanja i iskustva mogli prenijeti našim članovima.

► **Što se promijenilo u području organske poljoprivrede i vašeg rada za deset godina koliko postoji klaster?**

Za posljednjih deset godina, kroz naše projekte smo se trudili uključiti što više mladih stručnjaka koji bi svoja znanja mogli prenijeti organskim proizvođačima. Našim članovima smo bili stalna potpora u svim izazovima s kojima su se suočavali, jer smo s njihovim inicijativama težili doprijeti do donositelja odluka i borimo se za unaprjeđenje njihovog statusa. Kroz razne edukativne programe, širenje znanja bio je prioritetni cilj, kako bi visokim i stabilnim prinosima, organska proizvodnja bila profitabilna i mogla se širiti po površinama i broju proizvođača.

Koliko je prihvaćena organska proizvodnja kod nas? Često ljudi kažu kako »ne vjeruju« da je to organsko, ili s druge strane ne vjeruju da se može proizvoditi bez kemije i zaraditi na tome?

Organska proizvodnja u Srbiji doživljava rast, ali suočava se s nizom izazova, posebno u pogledu povjerenja potrošača i održivosti. U posljednjih nekoliko godina, prema podacima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, značajno su povećane površine pod organskom proizvodnjom, kao i broj proizvođača. Međutim, mnogi potrošači u Srbiji ostaju skeptični prema organskim proizvodima. Ova skepsa se manifestira u dva osnovna oblika. Prvo, neki potrošači ne vjeruju da su proizvodi zaista organski, jer sumnjaju u moguće prevare i nedostatak rigorozne kontrole. Drugo, postoji i značajan broj ljudi koji ne vjeruju da je moguće uspješno proizvoditi hranu bez upotrebe kemijskih sredstava i pritom ostvariti profit. Zakonska regulativa u Srbiji definira organsku proizvodnju i predviđa postojanje certifikacijskih kuća koje garantiraju organski status proizvoda, ali povjerenje potrošača može se dodatno povećati jačanjem kontrole i transparentnošću procesa certifikacije. Što se tiče ekonomičnosti, organska proizvodnja može biti profitabilna, ali zahtijeva specifične metode i često veća inicijalna ulaganja. Ipak, s povećanjem svijesti o prednostima organskih proizvoda, kako za zdravlje tako i za životni okoliš, postoji potencijal za veće prihvaćanje i kupovinu ovih proizvoda. Edukativne kampanje i promocija igraju ključnu ulogu u povećanju svijesti i povjerenja među potrošačima. Povećanje svijesti kroz obrazovne inicijative može pomoći u prevladavanju sumnji i isticanju prednosti organske proizvodnje. Kroz isticanje koristi za zdravlje i životni okoliš, kao i objašnjenje samog procesa organske proizvodnje, potrošači mogu postati informiraniji i sigurniji u odabiru organskih proizvoda. Dakle, iako se organska proizvodnja

trenutačno suočava s određenim skepticizmom, ona ima značajan potencijal za dalji rast i razvoj kroz unaprjeđenje regulative, edukaciju potrošača i jasnu demonstraciju koristi organskog načina proizvodnje.

► **Koliki je udio organske poljoprivrede u cjelini u Srbiji, Vojvodini? Raste li interes za organsku poljoprivredu?**

Udio organske poljoprivrede u Srbiji i Vojvodini kontinuirano raste, ali i dalje predstavlja relativno mali dio (1%) ukupne poljoprivredne proizvodnje. U Vojvodini, koja je najrazvijenija poljoprivredna regija u zemlji, organska proizvodnja je također u porastu, ali točan postotak može varirati. Bez obzira na ove brojeve, interes za organsku poljoprivredu među proizvođačima i potrošačima u Srbiji i Vojvodini je u stalnom porastu. Ovaj rast je podržan brojnim inicijativama, edukativnim programima i državnim subvencijama, koje imaju za cilj potaknuti proizvođače da usvoje organske metode proizvodnje. Sve veći broj potrošača postaje svjestan prednosti koje organski proizvodi donose za zdravlje i životni okoliš, što dodatno povećava potražnju za ovim proizvodima. Ključni faktori koji doprinose rastu interesa za organsku poljoprivredu su višestruki. Državne subvencije i potpora igraju značajnu ulogu za proizvođače koji žele prijeći na organsku proizvodnju, uključujući financijsku pomoć, edukaciju i tehnološku potporu. Osim toga, edukacija i svijest među potrošačima o prednostima organskih proizvoda su u porastu. Edukativne kampanje i dostupne informacije putem medija i društvenih mreža značajno doprinose povećanju potražnje za organskim proizvodima. Tržišni potencijal organskih proizvoda je također značajan; organski proizvodi često postižu više cijene na tržištu, što može biti ekonomski isplativo za proizvođače. Povećanje svijesti o zdravlju i održivosti među potrošačima stvara stabilnu potražnju za ovim proizvodima. Osim toga, organska poljoprivreda promovira održive prakse koje su bolje za životni okoliš, uključujući smanjenje upotrebe sintetičkih pesticida i mineralnih gnojiva, očuvanje biodiverziteta i poboljšanje kvalitete zemljišta, što su sve faktori koji privlače suvremene proizvođače. Iako je udio organske poljoprivrede još uvijek relativno mali, trendovi ukazuju na postojan rast i povećanje interesa, kako među proizvođačima tako i među potrošačima. S nastavkom potpore i promocije, očekuje se da će se organska poljoprivreda nastaviti širiti i razvijati u idućim godinama, pridonoseći zdravlju, održivosti i ekonomskoj dobrobiti poljoprivrednih zajednica u Srbiji i Vojvodini.

► **Tko su organski proizvođači, jesu li to mlađi ljudi, sa sela iz gradova, više obrazovani ili manje obrazovani? Čime se najviše bave – ratarstvom, povrtlarstvom....?**

Organski proizvođači u Srbiji i Vojvodini čine raznoliku grupu koja uključuje ljude različitih demografskih i socijalnih profila. Ovi proizvođači dolaze iz svih starosnih grupa, iako postoji sve veći interes među mlađim generacijama, posebno onima koji su zainteresirani za održive prakse i zdrav način života. Oni dolaze kako iz ruralnih tako i iz urbanih sredina, sa značajnim brojem gradskih stanovnika koji se odlučuju za prelazak na selo i organsku proizvodnju. Organski proizvođači često imaju viši nivo obrazovanja, mnogi su završili fakultete i imaju dodatne edukacije u području poljoprivrede, ekologije i održivog razvoja. Njihove aktivnosti uključuju ratarstvo, gdje uzgajaju žitarice i uljarice, povrtlarstvo s fokusom na organsko povrće, voćarstvo s uzgojem voća bez sintetičkih pesticida i gnojiva. Stočarska organska proizvodnja je u značajnom padu, te su proizvođači koji su se bavili proizvodnjom jaja, junećeg i pilećeg mesa izišli iz organske proizvodnje jer nisu imali ekonomsku isplativost. Među proizvođačima su i mali specijalizirani proizvođači koji se bave proizvodnjom meda, začina, ljekovitog bilja i drugih specifičnih kultura. Ovi proizvođači su motivirani željom za očuvanjem životnog okoliša, proizvodnjom zdrave hrane i održivim načinom života, iako se suočavaju s izazovima poput visokih troškova certifikacije, potrebom za specifičnim znanjima i vještinama, te izazovima u plasmanu proizvoda na tržištu. Sve u svemu, organski proizvođači su posvećeni održivoj poljoprivredi i proizvodnji zdrave hrane, pridonoseći tako razvoju ovog sektora u Srbiji i Vojvodini.

► **Kako biste ocijenili potporu, odnosno podsticaje od države, Pokrajine, gradova za organske proizvođače?**

Potpora države, Pokrajine i gradova za organske proizvođače u Srbiji je u posljednjih nekoliko godina sve veća, ali još uvijek postoji prostor za napredak. Vlada je prepoznala potencijal organske proizvodnje i uvela različite subvencije, poput subvencija za konverziju u organsku proizvodnju, bespovratnih sredstava za nabavu opreme i edukaciju proizvođača. Međutim, ovi poticaji su često ograničenog opsega i ne pokrivaju sve potrebe proizvođača. Također, postoje razlike u nivou potpore između različitih regija Srbije, što može uvjetovati nejednak razvoj organske proizvodnje. Iako je napravljen značajan korak naprijed, potrebno je dodatno unaprijediti sustav potpore kako bi se organska proizvodnja učinila konkurentnijom i privlačnijom za poljoprivrednike.

► **Kakav je interes potrošača za organskim proizvodima? Prodaje li se primarno u zemlji ili se izvozi? Gdje se najviše prodaju organski proizvodi i na koji način?**

Interes potrošača za organskim proizvodima je posljednjih godina doživio značajnu ekspanziju. Sve veći broj ljudi svjesno bira organsku hranu, prepoznajući njene brojne prednosti. Ovaj trend pokreću različiti faktori, među kojima su primarno briga za zdravlje, ekološka svijest i etika potrošnje. Potrošači vjeruju da organski proizvodi sadrže manje pesticida, hormona i drugih štetnih stvari, te da su zato sigurniji za konzumaciju. Osim toga, mnogi smatraju kako organska hrana ima bolji okus i aromu, a njena proizvodnja je manje štetna za životni okoliš. Kanali prodaje organskih

proizvoda su raznoliki i kontinuirano se šire. Tradicionalno, organski proizvodi se najčešće mogu pronaći u specijaliziranim prodavaonicama zdrave hrane koje nude širok asortiman organskih proizvoda, od svježeg voća i povrća do prerađevina. Međutim, sve češće se organski proizvodi nalaze i na policama konvencionalnih supermarketa, što ukazuje na njihovu sve veću dostupnost. Također, mnogi proizvođači prodaju svoje proizvode direktno potrošačima na svojim farmama ili na lokalnim tržnicama, čime se stvara jača veza između proizvođača i potrošača. Internet prodaje su također postale popularan kanal prodaje, omogućujući potrošačima da jednostavno i brzo naruče željene proizvode. Nedovoljne količine i udruživanje proizvođača limitiraju izvoz organskih proizvoda, te se oni uglavnom prodaju na domaćem, i to najčešće lokalnom tržištu.

► **Što organska poljoprivreda općenito može pružiti poljoprivrednicima u kontekstu klimatskih promjena?**

Organska poljoprivreda predstavlja daleko više od puke proizvodnje hrane bez upotrebe sintetičkih sredstava. U svijetu koji se suočava sa sve izraženijim posljedicama klimatskih promjena organska proizvodnja se pokazuje kao jedan od najefikasnijih načina da se ublaže njihovi negativni utjecaji i osigura održiva budućnost za poljoprivredu. Očuvanje i obnova zemljišta je jedan od temelja organske poljoprivrede. Za razliku od konvencionalnih metoda koje često dovode do degradacije zemljišta, organske prakse poput kompostiranja, rotacije usjeva i sjetve pokrovnih biljaka obogaćuju zemljište organskom tvari, poboljšavaju njegovu strukturu i povećavaju sposobnost zadržavanja vode. Ovakvo zemljište je otpornije na eroziju, sušu i poplave, što je od ključnog značaja u uvjetima sve češćih ekstremnih vremenskih prilika. Biodiverzitet je još jedan stup organske poljoprivrede. Održavanjem različitih vrsta biljaka i životinja na poljoprivrednim površinama organski poljoprivrednici stvaraju zdrave ekosustave koji su otporniji na štetnike i bolesti. Ptice, kukci oprašivači i korisni mikroorganizmi igraju ključnu ulogu u održavanju ravnoteže u prirodi i doprinose boljem oprašivanju biljaka i kontroli štetnika. Smanjenje emisije plinova staklene bašte je još jedan značajan benefit organske poljoprivrede. Izbjegavanjem upotrebe sintetičkih gnojiva, koja u proizvodnji oslobađaju velike količine stakleničkih plinova, organski poljoprivrednici direktno doprinose smanjenju globalnog zagrijavanja. Također, organska poljoprivreda potiče skladištenje ugljika u zemljištu, što dodatno smanjuje koncentraciju štetnih plinova u atmosferi. Prilagodljivost na promjenljive klimatske uvjete je još jedna važna karakteristika organskih poljoprivrednih sustava. Zahvaljujući svojoj raznovrsnosti i otpornosti, organske farme su bolje pripremljene za suočavanje s nepredvidivim vremenskim uvjetima i promjenama u rasporedu padalina. Organski poljoprivrednici su često inovativniji i spremniji usvojiti nove prakse kako bi se prilagodili novim izazovima. Ekonomski aspekti također igraju važnu ulogu. Iako su početne investicije u organsku proizvodnju često veće, dugoročno gledano organski poljoprivrednici mogu ostvariti veću profitabilnost zahvaljujući višim cijenama organskih proizvoda, manjim troškovima proizvodnje i većoj potražnji potrošača koji su sve svjesniji važnosti održive proizvodnje

hrane. Organska poljoprivreda nije samo trend, već nužnost u svijetu suočenom s klimatskim promjenama. Ona predstavlja odgovoran i održiv način proizvodnje hrane koji donosi brojne koristi za životni okoliš, poljoprivrednike i potrošače. Ulaganjem u organsku poljoprivredu ulažemo u zdraviji planet i bolju budućnost za sve nas.

► **Koji su najveći problemi u organskoj poljoprivredi? Što bi trebalo mijenjati?**

Organska poljoprivreda, iako sve popularnija, suočava se s brojnim izazovima. Najveći problemi leže u visokim troškovima proizvodnje zbog ograničenja u upotrebi sintetičkih sredstava, nižim prinosima i manjoj dostupnosti tržišta. Također, nedostatak radne snage, posebno mladih ljudi, predstavlja značajnu prepreku. Da bi se stanje popravilo, potrebno je uvesti više državnih subvencija, olakšati pristup kreditima, unaprijediti distribuciju organskih proizvoda i povećati svijest potrošača o njihovim prednostima. Također, važno je ulagati u istraživanje novih sorti otpornih na bolesti i štetnike, kao i u edukaciju poljoprivrednika o suvremenim metodama organske proizvodnje.

► **Proveli ste projekt »Uspostavljanje održivog lanca vrijednosti i odgovarajućeg inovativnog sustava proizvodnje suncokreta u uvjetima klimatskih promjena OT4D/PPP«. Kakvi su rezultati ovog projekta?**

U suradnji s Institutom za ratarstvo i povrtarstvo u Novom Sadu i kompanijom *Halba* iz Švicarske, projekt je podržan je od Državnog tajništva za ekonomske poslove Švicarske i organizacije *Helvetas*, a u konzorciju OT4D projekta su i IFOAM-Međunarodna organizacija za razvoj organske poljoprivrede i FiBL-Institut za organsku poljoprivredu u Švicarskoj. Projekt se sastoji od dvije komponente. Prva se odnosi na iznalaženje održivog sustava proizvodnje konzumnog suncokreta u uvjetima klimatskih promjena i iznalaženja načina da se otvori put individualnim organskim proizvođačima za preradu i izvoz suncokreta, kroz bolju suradnju s većim kompanijama i na taj način osigurati

količine, kontinuitet i kvalitetu koju zahtijeva švicarska kompanija *Halba*; dok se druga komponenta odnosi na postavljanje demo ogleda kod organskih proizvođača čiji cilj je prilagođavanje koncepta agrošumarstva našim klimatskim uvjetima. Za stručnu postavku i vođenje ogleda zadužen je Institut za ratarstvo i povrtarstvo uz suradnju s kompanijom *Ecotop* iz Švicarske s bogatim praktičnim iskustvom u području agrošumarstva kako u Africi i Južnoj Americi, tako i u Europi, s tim da se individualno pristupa svakom ogledu; izbor biljnih vrsta se prilagođava specifičnim uvjetima i potrebama organskih proizvođača. U okviru projekta organiziraju se razne aktivnosti za članove VOK-a, od povezivanja sa švicarskim kompanijama *Halba* i *Ecotop*, proširenja tržišta, studijskih putovanja, obuka o *BioSuisse* standardu i drugih.

► **Koje još projekte radite?**

Projekt EINSTEIN predstavlja Europski centar izvrsnosti s četiri glavna činioca suvremenog zdravlja pojedinca: poljoprivreda, medicina, edukacija i tehnologija, a tiče se razvoja i praćenja svih aspekata upotrebe jestivih senzora

– od razvoja i formiranja korištenjem adekvatnih materijala, potom medicinskog praćenja i korištenja u dijagnostici i tretmanu – preko praćenja rezultata i pozitivnih efekata primjene. Cilj projekta EINSTEIN je transformacija u zemljama koje se ubrzano razvijaju, kao što je Srbija, fokusirajući se na institucionalne reforme i promociju održivih prehrambenih sustava. Integracijom medicine, poljoprivrede, tehnologije i obrazovanja, projekt teži biti pionir u teranostici zasnovanoj na sensorima i mikrofluidnim čipovima napravljenih od prirodnih materijala. EINSTEIN će koristiti trans i multidisciplinarni pristup za usvajanje novih znanja i tehnologija u

organskoj proizvodnji usjeva s poboljšanim nutritivnim i bioaktivnim svojstvima (koji se nazivaju nutritivnim kulturama) za ljudsku ishranu. Ovi usjevi će služiti kao sirovina za materijale od kojih će biti napravljeni senzori zasnovani na nutritivnoj hrani s dvostrukom funkcijom: terapijskom i dijagnostičkom. Ova inicijativa za izvrsnost znansvenotehnološkog tima za europske inovacije ima misiju modernizirati obrazovni sustav u Srbiji, dovodeći ga do vodeće pozicije u europskim područjima istraživanja i inovacija. Kao primjer uspješne transformacije i dobre prakse projekt EINSTEIN može inspirirati i druge primjene širom regije zapadnog Balkana. Uloga Vojvođanskog klastera organske poljoprivrede je stvaranje web platforme *EINSTEIN Agro* koja će objединiti usjeve bogate mikronutrijentima, kao i organizacija *Dana polja* namijenjenih industriji, ali i drugim zainteresiranim stranama.

»Nikad ne stati i ne prestati željeti«

»Nakon svih mogućih diploma, zvanja i titula, završila sam na burzi rada, u vrijeme kada to nije bilo uobičajeno. Rekli su mi da se previše unosim u posao koji radim. Pokrenula sam privatni biznis. Vratila sam se u znanost. Ostala sam vjerna sebi i svojim načelima. Imam svoje mišljenje i ne tražim ga drugdje«, priča Danijela Poljuha

Danijela Poljuha, nekada Skenderović, iz poznate je subotičke obitelji od oca **Julija** i majke **Ivanke**. Kao studentica otišla je u Zagreb i, kao i brojni naši studenti, više se nije vratila u rodni grad. Rođena je 1970. godine, te ima mlađu sestru **Ljerk**u, a danas je uspješna doktorica znanosti, majka dvoje djece i ono što je zadržala još iz Subotice (mlađih dana) – uvijek je s osmijehom na licu.

Uvijek sam željela »osvojiti svijet«

Njeno sjećanje na djetinjstvo, kako je rekla, obojeno je dragim mirisima, okusima, glasovima i susretima koji su je oblikovali i kojih se rado prisjeća.

»Ono najvrjednije što mi je djetinjstvo u Subotici ostavilo u *amanet*, uz nekoliko pravih prijatelja, je i osjećaj pripadanja i sigurnosti. Pripadanja bunjevačkoj grani hrvatskog naroda i vezanosti za kraj u kojem sam rođena i odrasla, kao i sigurnosti koju je pružala višestoljetna tradicija, odrastanje u relativno stabilnim i za nas mlade sretnim i u nekim aspektima čak idiličnim 70-im i 80-im godinama prošloga stoljeća. Odrastala sam bezbrižno, sigurna u to tko sam, što sam i gdje idem, uvijek se osjećajući stabilno i prihvaćeno u multikulturalnoj sredini koja se u to vrijeme otvarala svijetu. Turbulentno vrijeme koje je uslijedilo u 90-ima naučilo nas je da trajne sigurnosti i stabilnosti nema, ali ipak, to me je uvjerenje u kojemu sam odrastala, vjerujem, učinilo čvršćom i ne bih nikada mijenjala svoje djetinjstvo i mladost provedenu u Subotici. Smatram to srećom i privilegijom«, rekla je Danijela i prisjetila se svog odlaska iz Subotice. »Koliko god sam voljela svoj rodni grad, sa svojih 18 godina osjećala sam da je premalen za mene. Imala sam velike ambicije. Osvojiti svijet, u najmanju ruku, ali razmišljala sam i o Svemiru«, priča uz smijeh Danijela i nastavlja »Ah, divne li mladosti u kojoj imaš osjećaj da sve možeš! Nakon završene Gimnazije imala sam vrlo jasan cilj: upisati studij molekularne biologije u Zagrebu (tada je to bila velika stvar!) i izgraditi znanstvenu karijeru negdje u svijetu. I naravno, otkriti novu vrstu ili lijek za rak ili mož-

da riješiti problem gladi u svijetu. Pretjerujem, naravno, ali imala sam puno energije i bila sam spremna ostvariti svoje ambicije pod svaku cijenu. Rat koji je započeo negdje na polovici mogega studiranja, promijenio je, nažalost, sve. Od mogega osjećaja osobne i globalne sigurnosti do opće perspektive. No, završila sam studij uz rad i zaposlila se u struci, a upoznala sam i svojega budućeg supruga, **Tomislava**.«

Kako nam priča, imali su ponuda i prilika za odlazak u inozemstvo, no zajednička je odluka bila ostati u Hrvatskoj. »Ponekad sam presretna zbog te odluke, a ponekad me obuzmu nemiri i želja za lutanjem po svijetu. Srećom, danas je svijet 'globalno selo' pa je većina želja za putovanjem i istraživanjem ostvariva. A najbolji dio je upravo povratak, nakon kojega shvatiš koliko si sretan i zadovoljan tu gdje jesi. U tome je veliki dio životne mudrosti i smatram da baš u tom osobnom miru leži ključ sreće i životnog zadovoljstva.«

Vjerna sebi i svojim načelima

Naša sugovornica je nakon studija biologije, smjera molekularna biologije na Prirodoslovno–matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, obranila magistrij, a kasnije i doktorat u području Prirodnih znanosti. Budući da dolazi iz obitelji gdje se učilo i radilo, jer su joj i roditelji bili profesori, pitali smo je je li joj učenje familijarno ili je želja za znanjem prevladala, na što se ona nasmijala i rekla »Oduvijek sam bila 'štreber', voljela učiti i otkrivati. Od najranije dobi, od trenutka u kojemu sam otkrila knjige do danas, to je ostala konstanta i oslonac u mojem životu. Imala sam sreće što su te moje sklonosti čvrsto podržavane u obitelji, tako da se pravi odgovor na ovo pitanje zapravo krije u kombinaciji obiteljskog okruženja i osobnih sklonosti. I danas uživam u učenju, a posebno u dostupnosti brojnih novih alata i izvora informacija. Nepoznat mi je pojam dosade i za mene nema boljeg lijeka za tugu i umor od učenja. Godinama razmišljam o upisu još jednog studija, a najviše me zanima studij znanstvene komunikacije. Tri studenta u obitelji bilo bi malo previše, no uskoro možda dođe i moj trenutak za nove izazove, tko zna«, dodaje Danijela.

Kako to obično i biva kod žena, u međuvremenu se udala i stvarala obitelj, za koju kaže, da je to njeno najveće dostignuće i uspjeh. Uz supruga Tomislava ima sina **Mateja** i kći **Elenu**, koji su studenti u Kopenhagenu i Zagrebu. Upravo oni, kako je rekla su njena velika podrška i motivacija za napredovanje u svim područjima života.

Kada smo stigli do službenog životopisa – tome nikad kraja. Naša sugovornica je radila kao znanstvena novakinja i asistentica na Prirodoslovno–matematičkom fakultetu u Zagrebu, u Institutu za poljoprivredu i turizam Poreč i Centru za istraživanje materijala Istarske županije **METRIS** (Istarska razvojna agencija), a u više navrata boravila je na usavršavanjima u Hrvatskoj i inozemstvu. Sudjelovala je na brojnim nacionalnim i međunarodnim projektima i objavila preko 70 znanstvenih radova iz područja biologije i biotehnologije. Osnivač je dva laboratorija i Biotehničkog odjela istraživačkog centra. Svoj istraživački interes usmjerila je na biljnu genetiku i primjenu molekularnih biljega u zaštiti i očuvanju genetskih resursa u hortikulturi. U

novije vrijeme, intenzivnije se bavi fitokemijom invazivnih vrsta. Osim znanstvenim istraživanjem bavi se i popularizacijom znanosti. No, kako je rekla ako zagrebemo i onaj neslužbeni dio životopisa onda on sadrži i neke dopune između redaka.

»Konobarila sam, držala instrukcije iz kemije, fizike, matematike, biologije, engleskog jezika i svega što je trebalo (hvala mojim divnim strogim profesorima!). Nakon svih mogućih diploma, zvanja i titula, završila sam na burzi rada, u vrijeme kada to nije bilo uobičajeno. Rekli su mi da se previše unosim u posao koji radim. Pokrenula sam privatni biznis. Vratila sam se u znanost. Ostala sam vjerna

sebi i svojim načelima. Imam svoje mišljenje i ne tražim ga drugdje. Moje ideje najčešće bivaju shvaćene 10 godina kasnije, a ja još uvijek imam dovoljno entuzijazma za nove pokušaje. Još uvijek postavljam tisuću pitanja samoj sebi, a ponekad i drugima. Svijet je pun zagonetki i neotkrivenih znanstvenih priča. Volim ih otkrivati i pričati drugima. Vjerujem u timski rad. Volim raditi s mladima, to ima najviše smisla. Jesam li uspješna? Što je to uspjeh?«, odgovara i pita se naša vesela sugovornica.

Istraživanje i čuvanje starih sorti

Iako nama laicima genetički laboratorij u Institutu za poljoprivredu i turizam u Poreču zvuči kao neko »svemirsko tijelo«, ipak smo se usudili zagrebat i tu temu. Jasno, dobili smo i pojašnjenje:

»Kao što svaki čovjek ima svoj otisak prsta po kojemu je jedinstven i različit od svih jedinki svoje vrste, tako i biljke imaju svoj 'otisak prsta' zapisan u genetskom kodu. U našem laboratoriju izoliramo DNA ili kako je još volimo zvati, molekulu života, iz različitih biljnih vrsta, najčešće maslina, smokava, vinove loze, lukova, šparoga i drugog samoniklog bilja te analiziramo baš te specifične komadiće genetskog materijala na osnovi kojih izrađujemo genetičke profile ovih biljaka ili kako ja to volim reći, njihovu osobnu kartu. Te profile tada uspoređujemo s profilima iz cijelog

svijeta, određujemo njihovu međusobnu srodnost i odnose i te vrijedne informacije čuvamo u bazama podataka. Vrijedne genotipove, tj. specifična stabla ili primjerke starih sorti čuvamo i u tzv. bankama gena, točnije u kolekcijskim nasadima. Tako želimo sačuvati vrijedan materijal koji može poslužiti za umnožavanje i očuvanje starih sorti, za križanja, oplemenjivanja i brojne druge svrhe. Ukoliko se dokaže jedinstvenost nekog biljnog materijala tada je to dobar argument i za brendiranje proizvoda, npr. sortnih maslinovih ulja proizvedenih od sorti koje rastu samo na području Istre i nigdje drugdje na svijetu. U drugim laboratorijima određujemo kemijske i senzorne karakteristike ulja, ili jednostavnim riječima rečeno, dokazujemo svježinu, kvalitetu i specifične arome ulja, zatim karakteristike tla i optimalnu tehnologiju uzgoja maslina i proizvodnje ulja te preferencije potrošača. Na taj način obuhvaćamo cijeli

ciklus, od biljke do stola. Ono što je lijepo u ovom poslu je baš ta multidisciplinarnost i primjenjivost rezultata naših istraživanja, koja ne ostaju zatvorena u laboratorije nego nalaze svoju svrhu i u stvarnom životu«, eto i odgovora, no tu još nije kraj:

»Još je jedno područje istraživanja kojim se bavim u posljednje vrijeme, a to su strane invazivne vrste, koje unošenjem ili širenjem na nekom području ugrožavaju ili štetno utječu na bioraznolikost i zdravlje ljudi ili prčinjavaju ekonomsku štetu. Međutim, i invazivne vrste mogu biti korisne i to je ono što istražujemo. Želimo otkriti kako najbolje iskoristiti invazivne biljke kao izvore korisnih kemijskih spojeva za nove lijekove. To je fascinantno područje koje otvara niz važnih pitanja čije odgovore moramo potražiti u vrlo skoroj budućnosti kako bismo ostvarili kvalitetan suživot vrsta u vrijeme globalnih, klimatskih i svih drugih promjena s kojima se suočavamo.«

Kada bi bar dan bio dulji...

Osim navedenog, naša sugovornica je aktivna i u Hrvatskom mikroskopijskom društvu koje okuplja različite profile ljudi koji u svojem radu koriste mikroskope i mi-

kroskopijske tehnike. Kako je rekla, bave se promicanjem i razvijanjem mikroskopije, organiziraju skupove, sastanke i edukacije, te provode niz različitih aktivnosti. Aktivna je i u popularizaciji znanosti i jedna je od voditelja programa *MikroskopiJa* na netu, koji promovira sve oblike mikroskopije. Ujedno je i autorica nekoliko izložbi znanstvene fotografije povezane s mikroskopijom kao i izložbe posvećene povijesti mikroskopije.

U svom poslu, kako je rekla najviše voli dinamičnost, kreativnost i slobodu koju ovaj posao nudi kroz kombinaciju terenskog i laboratorijskog rada koji se isprepliću s planiranjem, učenjem, pisanjem i komunikacijom s kolegama iz cijelog svijeta. Uz to, voli raditi u multinacionalnim timovima na međunarodnim projektima i živi za putovanja. Administrativni dio posla joj nije favorit, a frustriraju je neuspjeli eksperimenti. Najmanje voli (tako ljepše zvuči)

besmislene, neproduktivne i dugotrajne sastanke, negativnu selekciju, te rigidnost sustava, kao i osjećaj nemoći.

Onako, usput nametnulo nam se pitanje imali li uopće ovdje slobodnog vremena, ali da ne povjerujete nađe vremena i za fotografiju koju voli, šetnju u prirodi... »Od nedavno slušam podcaste, najčešće znanstvene tematike, a otkrila sam i audio-knjige, pa je šetnja uz glazbu ili ovakve sadržaje moja svakodnevna aktivnost. Joga mi pomaže u održavanju fizičke kondicije. Uz to, dosta čitam i pokušavam se educirati u području grafičkog dizajna i vizualne komunikacije u znanosti, pa i eksperimentiram s različitim medijima kreativnog izražavanja u ovom području. Pišem priče, popraćene fotografijama, grafikama, video

materijalima i sl. Nažalost, dan ima samo 24 sata za sve ono što bih željela. Tu je još i druženje s prijateljima i vožnja motorom u kojoj suprug i ja uživamo«, priča Danijela i govori kako još ima bezbroj želja i planova, među kojima su studio za znanstvenu komunikaciju, educirati se u novim područjima, osnovati fond za školovanje nadarene djece, puno putovati, vidjeti Japan, napisati knjigu... uglavnom kako je rekla »Nikad ne stati i ne prestati željeti.«

Događanja u hrvatskoj zajednici u Vojvodini Danijela prati posredno, preko, kako je rekla poznanika i prijatelja, te preko medija:

»Nisam direktno uključena u zajednicu. Voljela bih više doprinijeti njenom razvoju i opstanku te se nadam da će se za to pružiti prava prilika. U Suboticu dolazim rjeđe nego što bih željela, ali svaki dolazak je divna i obogaćujuća prilika za susrete s rodbinom i dragim prijateljima za koje sam i dalje najviše vezana. Živim dinamično i ispunjeno i ne mogu reći da me posebno muči nostalgija za rodnim krajem. Previše se toga promijenilo – i kraj, ali i ja sama. No, ono što sa sigurnošću mogu reći je da uvijek kada dođem, osjetim čvrstu povezanost s korijenima i imam osjećaj da nikada nisam ni otišla.«

Ž. V.

Odvodnjavanje isušene zemlje

Tek kada se neposredno suoči s glupošću, čovjek počne razmišljati o životnim apsurdima kojima je okružen. Mogu mu tako na pamet pasti primjeri neobičnih ili čak i izmišljenih zanimanja koja su, odreda, služila za uhljebljavanje osoba koje u drugim prilikama ne bi mogla dobiti radno mjesto. Postojao je tako meteorolog u bajmačkom Poljoprivrednom kombinatu *Ravnica* ili pak vrtlar u subotičkoj Industriji mesa i konzervi 29. novembar; dovrtljivi **Goran Paskaljević** snimio je 1976. film *Čuvar plaže u zimskom periodu*, maestralni **Ivo Brešan** napisao je grotesknu tragediju *Hidrocentrala u Suhom dolu* (odu promašenim investicijama), a nenadmašni **Magnus** i **Bunker** smislili su Ministarstvo za istraživanje ruda i

gubljenje vremena. Ako vam malo mašta nakon ovoga proradi, ne bi bilo iznenađenje da i sami dođete do zanimljivih zanimanja poput bibliotekara u rudokopu, pedikira na gradilištu ili trenera aerobika u pogrebnom poduzeću. Sve u svemu, zanimanja koja je najbolje opisao moj dida **Stipan**: »Alaj volim ovaj režim, plata ide a ja ležim«.

Tek kada se neposredno suoči s dosadnjakovićem, čovjek počne razmišljati i o njegovoj štetnosti. Recimo, komarac. Gluho doba noći, on te svojim zujanjem pored ušiju budi i ne da ti sna, a ti se bezuspješno lupaš po glavi. Ako ustaneš i upališ svjetlo, velike su šanse da nećeš uraditi ništa: i dalje ga nećeš uspjeti ubiti, a potpuno razbuđivanje je zagarantirano. Stoga, vjerujem, većina nas riskira davanje neznatne količine krvi zarad malo više količine dragog sna.

Javno vodoprivredno poduzeće *Vode Vojvodine* upravo je to: kombinacija apsurdna i dosadnjakovića. Ne znaš zašto postoje, a kontinuirano ti iz lisnice sišu novac.

Posljednji primjer su računi koje su *Vode Vojvodine* uputile na račun građana u vidu naknade za odvodnja-

vanje za ovu godinu za zemljište upisano u katastarske općine. Pozivajući se na xy članaka wc zakona o ovome i onome *Vode Vojvodine* u rješenju »korisnicima« njihovih »usluga« uz navedeni iznos taksativno i u formi »posrednog imperativa« (da ne kažemo poluprijetećeg tona kakvim se državne institucije uvijek služe u ophođenju s građanima) objašnjavaju što, kako i kada trebaju učiniti da bi račun pravodobno bio namiren. Zanimljivo, ali isto tako i toliko uobičajeno, ništa u rješenju – makar u formi letka kakve šalju supermarketi, butici, *fastfoodovi* i sl. – ne piše o njihovim dužnostima, aktivnostima ili pak planovima. Još zanimljivije: o aktivnostima i planovima (posebno onim investicijskim) ništa se ne može čuti, vidjeti ili pročitati u medijima. Eto, recimo, pokušajte se sjetiti kada ste posljednji put čuli, vidjeli ili pročitali izjavu direktora ovog poduzeća **Srdana Kruževića** o tome na što troše sredstva građana Vojvodine za koje je potpisao rješenja o računima ili pak kakvi su im planovi za sljedeću godinu.

Zemlja, gospodine Kruževiću i gospodo iz *Vode Vojvodine*, gori i puca od suše, a vi građanima šaljete račune za odvodnjavanje! Taj posao, gospodine Kruževiću i gospodo iz *Vode Vojvodine*, umjesto vas već godinama unazad radi priroda, i to udarnički! Toliko da se u Tavankutu i Mirgešu žeđ utaljuje iz dovezenih cisterni, a u dijelovima Subotice bez vodovoda kopanjem šahti u dublje slojeve. Razmjere suše su tolike da se u nekim dijelovima zemalja u okruženju zbog suše građani mole na ograničenu potrošnju vode, a u ekstremnijim slučajevima proglašavaju su i elementarne nepogode. Dakle, neke od država zbog suše građanima žele koliko-toliko pomoći.

Kod nas upravo suprotno: u vlastitim rukama produbljen bunar baca se grumen soli kako bi se utolila žeđ za xy članaka iz wc zakona! Neke od zemalja u okruženju – primjerice Mađarska i Hrvatska – u svakom selu imaju funkcionalan sustav uličnih kanala koji su izgrađeni još u vrijeme **Marije Terezije**, a kod nas su oni u najvećem broju zatrpani, pa ni sredstva koja na godišnjoj razini uberu *Vode Vojvodine* nisu dovoljna za njihovo »odtrpavanje« kao jedan od najprostijih vidova »investicijskog ulaganja« ovog poduzeća. Uostalom, zašto bi se u takvo što i »investiralo« kada samim mjesnim zajednicama, odnosno građanima, na pamet ne pada da zasuču rukave i sami to učine? A možda tako primitivnih investicija ni nema ni u jednom od xy članaka wc zakona niti pak u Statutu *Vode Vojvodine* koje se ipak bave ozbiljnijim poslovima. Kojim? E, to možda spada u domenu poslovne tajne. Bitno je da račun bude čist.

Z. R.

Bunaričko proštenje

U radosti biti svjetlo

»Ovdje smo došli, potražili vodu da se kod Gospe osvježimo, da ozdravimo. U tami koja nas muči tražimo svjetlo«, rekao je mons. Stjepan Beretić

Posljednja nedjelja u kolovozu godinama u nazad rezervirana je za Bunaričko proštenje, za odlazak kod Gospe od suza koja je i ove godine okupila tisuće vjernika koji su došli zahvaliti, moliti i tražiti Njen zagovor. Tako je Biskupijsko svetište Gospe od suza 24. i 25. kolovoza bilo mjesto okupljanja i molitve, radosti i zahvale.

Ujedno, ovo je bio i kraj programa *Dužijance 2024.*, a misno slavlje započelo je kada su u svečanoj procesiji od kapelice do oltara došli ministranti, svećenici i biskupi skupa s bandašom **Slađanom Bošnjakom** i bandašica **Lucijom Ivanković Radaković** koji su uz pomoć mladih u nošnji donijeli do oltara Gospin lik.

»Ostati vjeran onome što jesam«

Svetište Majke Božje na Bunariću ima svoju posebnu priču, koja i danas okuplja brojne vjernike koji dolaze na bunar – na vodu, umiti se, oprati noge, te kod kapelice moliti. Naime, još 1893. na ovome mjestu podignut je križ, a tri godine kasnije i kapelica u kojoj se sada nalazi lik Gospe od suza donesen iz Sirakuze (Italija) 1968. godine. Po predaji, sve je počelo još ranije od navedenog datuma kada se bolesna djevojka umila na ovome izvoru i ozdravila. Jasno, nije voda čudesna nego je u pitanju vjera.

Ta vjera i općenito Bunaričko svetište oduševilo je i gosta – krčkog biskupa mons. **Ivicu Petanjaka** koji je za naš tjednik rekao:

»Izuzetno, ugodno iznenađenje. Puno svijeta, puno mladih, djece, obitelji, lijepa organizacija. Oduševljen sam svime, pjevanjem, ministrantima, nošnjom. Nisam očekivao da ću naći tako lijepi broj vjernika koji uistinu žive svoju vjeru. Ovo lijepo, radosno iskustvo ću ponijeti sa sobom«, rekao je mons. Petanjak.

Svečano euharistijsko slavlje predvodio je mons. Ivica Petanjak u zajedništvu s biskupom Subotičke biskupije **Franjom Fazekasom** i brojnim svećenicima, a u prigodnoj homiliji biskup Petanjak podsjetio je okupljene kako nedjeljom, kada je dan Gospodnji, ne smijemo biti tužni, nego radosni. Također, biskup je sve pozvao da daju zavjet Nebeskoj Majci Mariji, a, kako je rekao, ne mora to biti nešto veliko, ali svatko od nas može izmoliti jednu molitvu na dan ili obaviti kakvu trodnevnicu, devetnicu... To, kako je propovjednik naglasio, ne treba Gospi, nego nama, da mi sami sebe podsjećamo na ono što jesmo, na naše zavjete, bilo da su oni svećenički, redovnički, bračni... Tako ćemo ostati Gospodinovi i sami sebe usmjeravati na svom životnom putu.

»Budući da je ovo Gospino svetište, vi stariji ćete se sigurno sjetiti da nije bilo obitelji u kojima, najčešće majka, otac, baka nisu imali neki zavjet. Zavjet Majci Božjoj

ili nekom svecu, postiti ili hodočastiti, ako su u mogućnost pomoći Caritas, misije... Dajte Bogu neko obećanje. Vidim, ovdje imate sv. Leopolda Bogdana Mandića koji je cijeli život bio ispovjedni i sačuvalo se da je on na komadiće papira znao napisati: 'Danas obnavljam svoje redovničke zavjete, na najbolje mogući način. Gospe sveta neka Ti bude mila ova moja obnova' i metne pred Gospine noge i sačuvalo ih se mnogo. Pa sam se pitao ta što će Gospi, ti papirići? Ma, ne trebaju Gospi nego meni. Trebaju meni. Onoga trenutka dok ja pišem, ja sebe podsjećam tko sam, što sam. Ja sebe sjećam da sam se zaredio, da sam dao zavjete, da trebam ostati

vjeran onome što jesam», poručio je biskup Petanjak i rekao kako ovaj primjer svatko može primijeniti na sebe i svoj životni poziv.

Pod misnim slavljem pjevanje je predvodio zbor župe Marija Majka Crkve pod vodstvom zborovođe **Maria Bonića**. Kompletanu pripremu za ovo slavlje podnijeli su župljani ove župe predvođeni župnikom i rektorom svetišta preč. **Željkom Šipekom**.

Ta čudesna noć bunarička

Proštenju je prethodila trodnevica pripreve koja je okupila, osobito u subotu izuzetno veliki broj vjernika subotičkih i okolnih župa, kao i župa diljem Vojvodine. Ta »Čudesna bunarička noć« je nešto što ovdlašnji vjernici posebno vole. Okupljanje vjernika započelo je Službom riječi, pa je slijedila Služba pokore (prilika za ispovijed) i Služba svjetla – odnosno procesija sa svijećama koja je sama po sebi posebna. Nakon toga misno slavlje bunaričke noći predvodio je katedralni župnik mons. **Stjepan Beretić** u zajedništvu s braćom svećenicima, koji je u uvodnom dijelu rekao:

»Ovdje smo došli potražili vodu da se kod Gospe osvježimo, da ozdravimo. U tami koja nas muči tražimo svjetlo. Zato toliko volimo ophod sa svijećama. Osim vode i svjetla, tražili smo Isusovu pomoć, tražili smo suze pokore, da nas Isus opere od naših grijeha, da nas uz pomoć Gospe od suza osvježi milosrđem i oproštenjem«.

U homiliji u toj »Čudesnoj noći« mons. Beretić je podsjetio vjernike na Ivanovo evanđelje (Iv 1, 1:4):

»U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše Bog. Ona u početku bijaše s Bogom. Sve po njoj postade i bez nje ne postade ništa što je postalo. U njoj bijaše Život, i Život bijaše Svjetlo ljudima«.

»Tame se boji dijete, ali i odrasli. Sjetimo se otvaranja Olimpijskih igara u Parizu kad je tamo nakon đavolskog ismijavanja Posljednje večere na deset minuta nestalo struje. Gradom je zavladao strah. I dok je u cijelom Parizu vladala sablasna tama, gorjela su jedino svjetla bazilike Presvetog Srca Isusova. Za Isusovo presveto Srce nema tame. Ista je pariška crkva bila čudesno pošteđe-

na tijekom bombardiranja u Drugom svjetskom ratu. Od svoje posvete 1919. godine u toj je crkvi trajno euharistijsko klanjanje, bez prekida! Izgrađena je kao zavjet i posvećenje cijele Francuske Presvetom Srcu Isusovu, za njezinu duhovnu obnovu i pokoru za grijeha i nevjeru. Dok je čitav grad bio u tami, ostalo je svjetlo Srca Isusova. Tako je u čitavom svijetu samo jedan izvor Svjetla, a to je Krist«, rekao je mons. Beretić i podsjetio kako je upravo u Francuskoj ove godine u uskrsoj noći kršteno preko 40.000 ljudi, što nas ohrabruje da nije zamrlo Isusovo svjetlo ni u Francuskoj.

»Kad bi ovdje bila tama kao u Parizu, više od svijeća svijetlila bi naša srca okupana u ispovijedi i nahrungena u pričesti. Za nas je Isus rekao: vi ste svjetlo svijeta. Večeras se radujemo Gospi od suza. Ona je Božjeg Sina nosila i rodila. Ona je Božjeg Sina učila hodati i govoriti. Ona je plakala zbog patnji koje je njezin Sin na Kalvariji podnio. Ali ona plače i zbog moje patnje, zbog mojih gri-

jeha. Stari i bolesni, znajte da je Gospi teška svaka naša suza. I kad kod kajanja zaplačem i kad zaplačem od boli u bolesti, sa mnom je Gospa od suza. Gospa pomaže. Gospa će s nama zaplakati i kad se radujemo, da naša radost bude potpuna, zaključio je mons. Beretić.

Tijekom dana na Bunariću su slavljeni i jutarnja dvojezična sveta misa koju je predvodio preč Željko Šipek, biskupsku misu na mađarskom jeziku je imao subotički biskup Fazekas, a popodnevnu za stare i bolesne, te dje-latnike Caritasa predvodio je vlč. **Paskó Csaba**.

Biskupijsko svetište Gospe od suza otvoreno je tijekom cijele godine, a organizirane pobožnosti koje su još preostale su: 8. rujna – Mala Gospa misa na hrvatskom je u 10 sati, 12. rujna – Ime Marijino u 16.30 je krunica, a u 17 sveta misa, te 8. listopada – Kraljica krunice, u 16.30 je krunica, a u 17 sveta misa. Ovim se i završava hodočasnička godina na Bunariću.

Ž. V.

SZO: Majmunske boginje su javnozdravstvena prijetnja

Bolest koja ne može izazvati pandemiju

Samo dan nakon što je Svjetska zdravstvena organizacija 14. kolovoza proglasila epidemiju majmunskih boginja javnozdravstvenom prijetnjom međunarodnog značaja sa žarištem u Africi, zabilježen je prvi slučaj zaraze i u Europi (Švedskoj). Od tada se u javnosti mnogo govori o ovoj bolesti, pojedinci je uspoređuju s kovidom i upozoravaju kako nam prijeti nova pandemija.

Epidemiolog Zavoda za javno zdravlje Subotica dr. med. **Nebojša Bohucki** takve tvrdnje oštro osporava.

»Ne, samo respiratorne bolesti imaju potencijal izazivanja pandemije, kao što je slučaj kod gripe ili kovid. Majmunske boginje, ili kako ih je pravilno nazvati *mpox*, nisu respiratorna bolest, prenose se najčešće seksualnim putem i ne mogu se u takvom intenzitetu širiti. Nemaju potencijal pandemije, ali treba očekivati da će rasti broj zaraženih u određenoj populaciji.«

Iako je, kako epidemiolog navodi, za sada izvan Afrike ova bolest zabilježena samo u Švedskoj i Tajlandu može se očekivati da će širenjem stići i u Srbiju.

Veće umiranje, veća zabrinutost

Posljednji slučaj majmunskih boginja u Srbiji je zabilježen 2022. kada je vladala prva epidemija ove bolesti.

»Oboljenje se 2022. pojavilo u Europi, Sjevernoj Americi i drugim dijelovima svijeta što je bilo nevjerovatno. Nije se znalo o čemu se radi, onda je uspostavljeno da su to majmunske boginje. Od srpnja 2022. govorimo o njihovoj epidemiji. Tada je bilo zahvaćeno 116 zemalja (među kojima i Srbija). Od svibnja 2022. do danas je oboljelo gotovo 100.000 osoba, od kojih je 208 završeno smrtnim ishodom. U Srbiji je tad bilo zabilježeno 43 slučaja, tri hospitalizirana od kojih nitko nije umro«, kaže dr. Bohucki.

Iako je dosadašnja stopa smrtnosti ukupnog broja oboljelih od 2022. veoma mala – 0,2%, prošle godine se u DR Kongu pojavila nova epidemija malih boginja s uzročnikom druge podvrste ove bolesti s težom kliničkom slikom i većom smrtnosti – 5%.

Kako epidemiolog Bohucki ističe, naziv za majmunske boginje je pogrešan te se od prije dvije godine one nazivaju *mpox*. Prvi puta virus je zabilježen 1958. kod majmuna u Danskoj te od tuda njegovo ime majmunske boginje. Prva osoba oboljela od ove bolesti bila je devetomjesečna beba u DR Kongu 1970. kada je utvrđeno da ovaj virus može prijeći i na ljude.

»Čim je veće umiranje, veća je i zabrinutost. U narednom razdoblju, radi se o tjednima i danima, će se sigurno pojaviti novi slučajevi ove bolesti zbog kretanja ljudi pa tako i širenja zaraze. Realno je da će se ova podvrsta virusa pojaviti i u Srbiji, ali do većeg širenja ne bi trebalo doći. Ako se na vrijeme otkrije bolest, osoba se javi liječniku, liječi se u kućnim ili bolničkim uvjetima i izolira se, tu je kraj širenju bolesti«, navodi epidemiolog.

Najvažnija prevencija

Majmunske boginje prenose se najčešće seksualnim putem, odnosno dodiranjem dvije sluznice, ali se može zaraziti i kontaktom sluznice o kožu ili koža o kožu. Kako Bohucki pojašnjava, zaraza se može prenijeti unutar domaćinstva gdje je jedan zaražen, ako netko njeguje zaraženu osobu, spava u istome krevetu ili ima neki drugi bliski kontakt s bolesnikom. Inkubacija je šest do trinaest dana. Može biti izuzetno tri-četiri, a maksimalno dvadeset jedan dan. Nakon prvog do trećeg dana nastaju kožne promjene, poput mrlja koje liče na varicele ali su puno veće. Broj promjena na koži je jako mali, najveći broj ljudi ima ispod 20 promjena na koži, netko može imati samo dvije-tri. Neki imaju i preko 100 promjena, oni imaju tešku kliničku sliku.

Dr. Bohucki navodi kako je najznačajnija prevencija. Iako cjepivo protiv ove bolesti ne postoji, koristi se cjepivo za velike boginje koje je u 85% slučajeva djelotvorno. U Srbiji ne postoji mogućnost cijepljenja, a epidemiolog Bohucki navodi kako nema niti potrebe za tim.

J. D. B.

Završena obnova Zavičajnog muzeja Ruma

Ostavština Pejačevića

»Muzej je veoma značajan za naš grad zato što je on podsjetnik na bogatstvo i značaj samog grada, a ujedno možemo objasniti današnjoj publici, prije svega omladini, da je Ruma značajno mjesto u Srbiji i u Srijemu«, kaže Uroš Nikolić

Nakon dvije godine, krajem svibnja, svečano je otvoren obnovljeni Zavičajni muzej Ruma kulturno dobro od velikog značaja. Sveobuhvatnu rekonstrukciju velelebnog zdanja koje datira iz 1772. godine financirali su Općina Ruma uz podršku Ministarstva kulture i Pokrajinskog tajništva za kulturu. Završetkom radova, najstarija zgrada u Rumi, bivša Pejačevićeva gimnazija, sada je u potpunosti obnovljena, a brojni eksponati moći će se prezentirati na način prilagođen najsuvremenijim tehnologijama.

Mali grad s puno priča

Objekt muzeja graničarskog je građevinskog tipa zgrade i prvobitno je bila franjevačka gimnazija. Baron **Marko Pejačević** oporučno daje novac za izgradnju zgrade za školstvo u samom gradu. Uz zgradu se nalazi katolička crkva koja je sastavni dio objekta. Muzejska je zgrada od osnutka do danas ostala u funkciji naobrazbe. Prvo škola a danas muzej, koji osim kulturne ima i obrazovnu notu.

»Radovi na zgradi započeli su u travnju 2022. zbog velikog problema koje je zgrada imala, kapilarne vlage u zidovima. Kako je razina ulice podignuta, zgrada muzeja ostala je u zemlji te je nastala velika kapilarna vlaga u prizemlju i podrumu. Eksponati nisu mogli biti izloženi u tom prostoru. To je bio najveći problem muzeja od njegova osnutka. Nakon rješavanja problema vlage završeni su i svi ostali radovi. Urađena je zamjena stolarije, zamjena električne mreže, dojavnih sistema i zamjena podo-

va. Po prvi put je uvedeno grijanje. Urađeno je hobljanje parketa i molersko-fasaderski radovi. Poslije dvije godine rada otvorena je nova zavičajna postavka Zavičajnog muzeja Rume«, kaže ravnatelj muzeja Uroš Nikolić.

Zavičajna izložba je osmišljena tako da posjetitelje vodi kroz prošlost Srijema i Rume. Od geološke prošlosti pošto Srijem kao dio Panonske nizije ima veoma zanimljivu povijest, kroz podzemnu faunu, arheološka razdoblja (od starčevačke tj. kulture neolita i ostalih prapovijesnih kultura), sve do srednjeg vijeka i stvaranja sela i grada Rume.

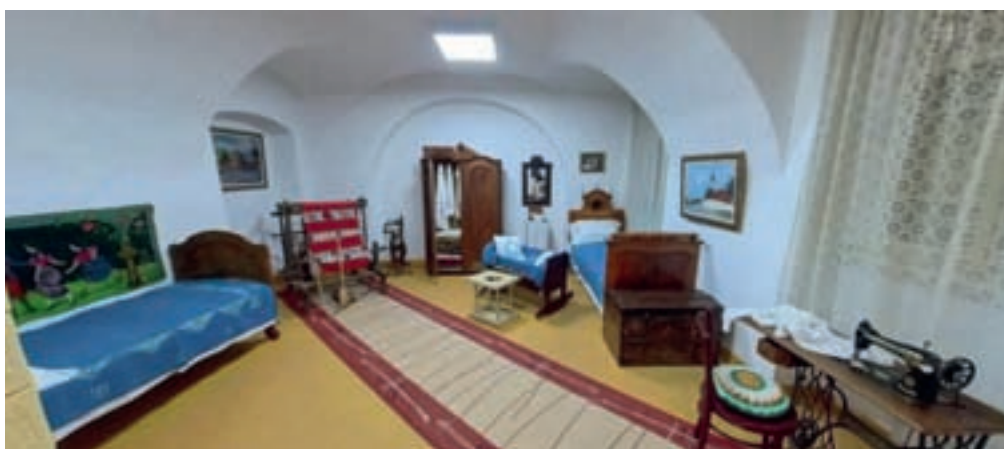
»Postavka izložbe nas vodi kroz multikulturalnost ovog podneblja koje je izuzetno poznato po svojim nacionalnim manjinama. Prikazani su zanatski, ali i drugi poslovi kojima su se Rumljani bavili. Prikazana je trgovina te moderno razdoblje. Postavka ima multimedijalne sadržaje kako bih ih mogli prezentirati i mlađoj publici«, navodi Nikolić.

Nadležnost u četiri općine

Zavičajni muzej Ruma je muzej kompleksnog tipa. Uz muzej u Srijemskoj Mitrovici jedini je na području Srijema koji je takva muzejska jedinica. Imaju nadležnost nad četiri općine: Ruma, Stara Pazova, Indija i Pećinci.

»Muzej je veoma značajan za naš grad zato što je on podsjetnik na bogatstvo i značaj samog grada a ujedno možemo objasniti današnjoj publici prije svega omladini, da je Ruma značajno mjesto u Srbiji i u Srijemu. Kao

arheolog volim naglasiti da Ruma ima veoma bogatu arheološku prošlost. Srijem je možda i najbogatija arheološka regija ne samo Srbije nego i bivše Jugoslavije. Tu je Dunav kao najveća europska komunikacija i Sava koja povezuje istočni i zapadni dio Balkana. To su dve glavne komunikacije koje su ostavile trag kako geološki tako i u ljudskom razvoju na ovim prostorima. Možemo krenuti od arheoloških priča preko naših lokaliteta Gologave i

Basijane, do modernih doba od rumskog vašara koji je u kontinuitetu najstariji u Srbiji i održava se od 1747. godine. Također, razne zanatlije u Rumi gradile su i razvijale grad. Industrijalizacija u drugoj polovini XX. vijeka dala je novu notu, stvaranjem modernog kulturnog središta Srijema, što se u Rumi intenzivno dešava posljednjih godina«, ističe naš sugovornik.

Zaposleni u muzeju ističu da otvaranje novog stalnog postava u obnovljenom muzeju označava novo razdoblje u povijesti muzeja, pružajući posjetiteljima priliku da se na suvremen način povežu s baštinom Rume i Srijema.

S. D.

Naši gospodarstvenici (CXC VII.)

Mlad i poduzetan

Iako mlad, 22-godišnji Luka Matatić ima već solidan »staž« u bavljenju završnim radovima u građevini. Prije nekih godinu dana pokrenuo je i vlastito poduzeće »Paint Group«

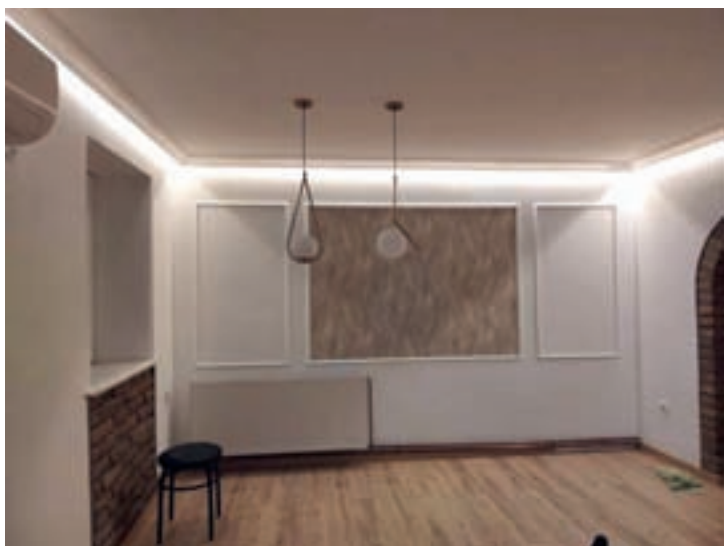
Kako kažu, sreća je raditi posao koji voliš. Ako je tako, onda je naš sugovornik, 22-godišnji gospodarstvenik **Luka Matatić** iz Subotice, prema vlastitom priznanju, sretan čovjek. Luka se bavi završnim radovima u građevini (moleraj, gips, demit fasada, keramika...) a od prošle godine ima i svoje poduzeće pod nazivom *Paint Group*. Za sada je jedini uposlenik u svom poduzeću te poslove izvodi s podizvođačima. Ističe kako se oprobao u radu na različitim objektima, ali da najviše radi privatne kuće.

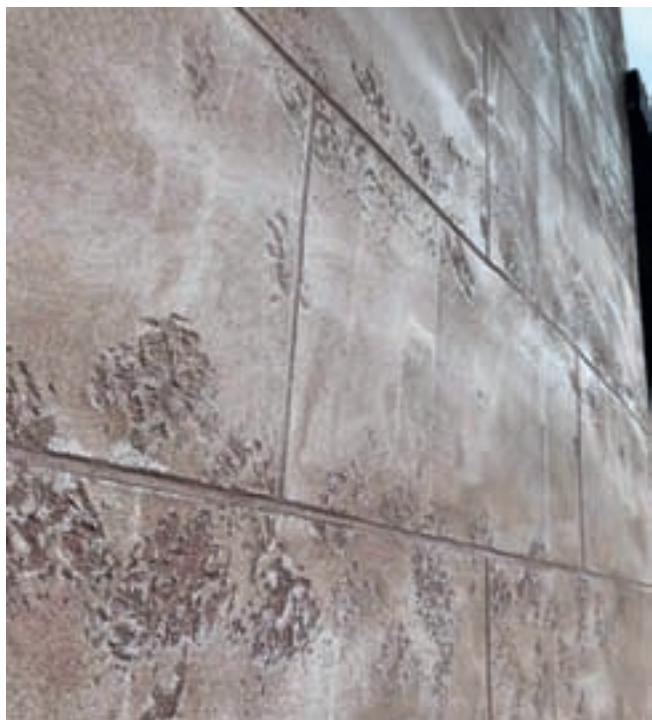
»Nijedna kuća nije ista, od manjih do velikih, a i vlasnici imaju različite zahtjeve, sad ima raznih novih tehnika i dekoracija. Stoga se i stalno nešto novo uči, što i volim«, kaže Luka na početku razgovora.

Put do majstora

Luka se već vrlo rano, u četvrtom ili petom razredu osnovne škole, zainteresirao za ovu djelatnost, završne radove u građevini. A i kako kaže, sami su u obitelji u svojoj kući radili takve poslove. Njegova majstorska priča starta već nekoliko godina kasnije, u osmom razredu, kada počinje raditi kao šegrt kod svojeg susjeda koji je imao takvo poduzeće. Logičan put bio je upisati srednju Politehničku školu u Subotici (smjer izvođač instalaterskih i završnih građevinskih radova), a i tijekom te četiri godine intenzivno radi, kako u okviru prakse tako i privatno. Iako mlad, Luka danas iza sebe ima solidnih osam godina radnoga iskustva.

»U ovom poslu stvaraš nešto, efekti rada su vidljivi. To mi se sviđa i potiče me na dalji rad. U srednjoj školi moji prvi poslovi izvan školske prakse bili su na *Orluškovom salašu* i na etnosalašu *Balažević* u Tavankutu. A kada sam otvorio poduzeće, prvi posao mi je bio u *Tamburaškoj kući* HGU-a *Festival bunjevački pisama*, gdje se evo i sada nalazimo i gdje imam nove angažmane. Inače, naš smjer u srednjoj je bio četverogodišnji, bilo je dosta teorije i nisam znao da će nam ona toliko trebati. A eto,

i danas se vraćam nekim udžbenicima, kako bih riješio neki problem koji imam u poslu», kaže Luka.

Trendovi u poslu

Tehnika dekoracije zidnih površina danas je mnogo, a jedan od trendova je povratak na one starije:

»Recimo, zid od cigle koji su ljudi prekrivali, sad je moderan. I danas radimo s 'mustrama', na *Pivčijem salašu* i u njihovoj radnji u gradu. Neke tehnike u određenom smislu nadilaze klasični svijet moleraja, rade se imitacije, recimo kamena i mramora, neke dekoracije (efekti) i slično«.

Luka Matatić primjer je mladića koji je nesporno vrijedan i koji se »ne boji« rada i odgovornosti.

»I drugim mladima bih preporučio da se odluče biti privatni poduzetnici. Naravno, prvo da dobro izuče svoj posao ili zanat. Državni nameti kada ste privatnik, barem meni koji sam jedini u poduzeću, nisu problem. Time su me plašili kada sam kretao. Ipak, tek mali dio mladih da-

nas želi raditi ovakve poslove. Od mog odjela iz srednje možda petorica nas je u ovome. Mladi danas žele neki posao na računalu, hoće neke 'brze pare'«, navodi on.

»Ruke« se ponovno cijene

Kako nam priča, majstori i »ruke« se danas cijene, s godinama sve više.

»Posla ima puno, nema više sezone, radi se svih dvanaest mjeseci u godini. Četvorni metar najjeftinijeg krečenja je 300 dinara, a poslije cijene idu naviše. Materijal za rad nabavljam u Subotici, ima dobar izbor. Najveći problem je da fali majstora. Dosta njih je otišlo u inozemstvo, ali su se mnogi u međuvremenu i vratili. Ovo je takav posao da ga možeš raditi bilo gdje u svijetu, i posla ima. Novi alati i materijali olakšavaju majstoru posao, strojevi nikad neće potpuno zamijeniti čovjeka u našem poslu. Rano sam se osamostalio i učio na vlastitim greškama te sada nastojim drugima, mlađim kolegama, davati savjete i prenositi iskustva«, priča naš sugovornik.

Za marketing poduzeća nema poseban proračun jer, kako kaže, najbolja reklama je »od usta do usta«. Doduše, ima Instagram profil *paintgroup2023* gdje možete pogledati što zna i umije. Kako na kraju razgovora ističe, i u budućnosti se vidi u ovom poslu.

»Kada se radi ono što se voli, ništa nije teško«, kaže Luka koji se uskoro, u listopadu, i vjenčava.

Inače, Luka je pohađao Osnovnu školu *Matko Vuković* na hrvatskom nastavnom jeziku te je više godina svirao tamburu (kontru) u HGU-u *Festival bunjevački pisama*. Bio je i član ansambla *San*, a i danas svira tamburu, vikendima u raznim »bandama«.

D. B. P.

3. Gastrofest

13. 9. 2024. | start: 19 sati

DJ all night long

Dvorište HKC-a "Bunjevačko kolo",
Preradovićeva 4, Subotica

Cijena ulaznica je 100 din
/besplatna konzumacija hrane i bezalkoholnog pića/

**Karte i informacije na broj
Ninoslav Radak: 061/13-98-478**

Karte su u prodaji do 9. 9. 2024.

organizator:

HRVATSKI MAJUR
SUBOTICA

pokrovitelj:

Gubec i Kolo na festivalu Interetno

SUBOTICA – Folkloriši iz dvije hrvatske udruge – HKPD *Matija Gubec* iz Tavankuta i HKC *Bunjevačko kolo* iz Subotice sudjelovali su u programima ovogodišnjeg festivala *Interetno* u Subotici. Oni su prikazali dio folklora bunjevačkih

kih Hrvata. Organizator festivala je MKC *Népkör*, a *Interetno* je ove godine ugostio folklorne skupine iz Ekvadora, Bolivije, Portugala, Kolumbije, Sjevernog Cipra, Bugarske i Mađarske.

Foto: Interetno festival

Festival uličnih svirača

PETROVARADIN – Jučer (četvrtak, 29. kolovoza) otvoren je 24. Festival uličnih svirača koji se održava u podgrađu Petrovaradinske tvrđave. Na otvorenju festivala, prema najavama, nastupio je i hrvatski elektronski sastav ABOP. Festival traje do subote, 31. kolovoza, a što se tiče izvođača iz Hrvatske publika će imati priliku čuti još i *Ki Klop*, *IDEM*, *Voado* i *Grozne Gadove*.

»Mirisi iz bakinog kuvara«

BAČ – Članovi HU-a *Tragovi Šokaca* i UG-a *Didina kuća* organiziraju manifestaciju »Mirisi iz bakinog kuvara«, koja će biti održana u subotu, 31. kolovoza, u etno kući *Didina kuća* u Baču, s početkom u 15.30 sati. Ovaj program priređuje se šesti put, a pripremat će se svatovska jela i kolači. Pokrovitelji ove manifestacije su Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Općina Bač i UG *Didina kuća* iz Bača.

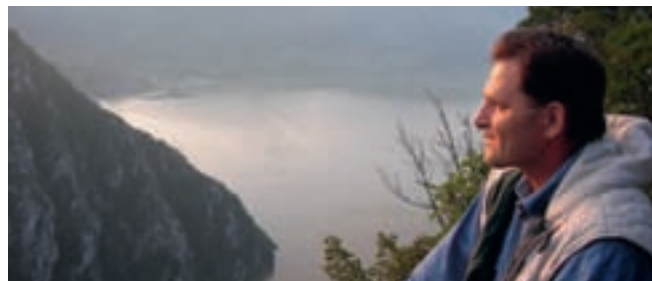
Osma obljetnica čitaonice Fischer

SURČIN – Hrvatska čitaonica *Fischer* iz Surčina obilježit će prigodnim programom osmu godišnjicu od osnutka udruge. Program će biti priređen u nedjelju, 1. rujna, u por-

ti katoličke crkve Presvetog Trojstva u Surčinu, s početkom u 18 sati.

Večer s geologom Ivanom Dulićem

SUBOTICA – U Gradskom muzeju Subotica, u utorak, 3. rujna, s početkom u 18 sati, bit će priređeno stručno vo-

đenje kroz izložbu »Što se krije ispod ravnice« geologa **Ivana Dulića**. Također, bit će prikazan i njegov dokumentarni film *Dolina vulkana na planinskim vijencima istočnog Sajana (Sibir)*. Program se organizira povodom Dana grada Subotice.

Izložba u Starčevu

STARČEVO – Izložba fotografija pod nazivom *Prizori prošlosti – Hrvati u Boki* autorice **Ksenije Žunac** bit će

otvorena u galeriji *Boem* u Starčevu u utorak, 3. rujna, u 19 sati. Izložbu priređuju Dom kulture Starčevo i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

»Sastali se alasi i bečari«

MONOŠTOR – KUDH *Bodrog* organizira tradicionalnu manifestaciju »Sastali se alasi i bečari« u Monoštoru, u subotu, 7. rujna, u dvorišnom prostoru Kuće časnih sestara, s početkom u 18 sati. Konzumacija ribljeg paprikaša za sve sudionike manifestacije bit će upriličena u Domu kulture.

Manifestacija je posvećena očuvanju tradicijskog načina kuhanja ribljeg paprikaša koji je specifičan za prostor Gornjeg Podunavlja. Sastavni dio manifestacije je i populariziranje bečarca kao originalnog šokačkog glazbenog izričaja.

Tomislav Žigmanov na 15. *Danima Luke Botića*

Elegijske crtice o Čikeriji

U sklopu 15. *Dana Luke Botića*, prošloga tjedna u Đakovu predstavljena je najnovija knjiga književnika iz Subotice **Tomislava Žigmanova** *Intime rasapa: elegijske crtice o Čikeriji*. »Knjiga sadrži 50-ak intimistički intoniranih pjesama o rasapu, istina tek dijela, svjetova i života na Čikeriji, postojbinskoga i ishodišnog prostora, prema stajalištu autora, pomalo iskonske naravi Pomno razdijeljene u četiri, obimom nejednake, tematski omeđene rasapne cjeline – mijene u danima, gibanja po godišnjim dobima, dinamika rasapa krajolika i odrazi u ne samo vremenskim dionicama života, a sve navedeno na i po Čikeriji! – pjesme dodatno a suvislo u jedinstvu okuplja njihova primarno elegijska narav«, navodi se u prikazu knjige PR tima *Kuće na mrginju*, koja je nakladnik ove knjige.

ložen vijenac i govoreni su Botićevi stihovi posvećeni Splitu i Dalmaciji. Program je nastavljen u Kaštel Lukšiću, u dvorcu *Vitturi* u kojem je središnji program bio posvećen književnosti i jezičnoj baštini gradišćanskih Hrvata te prisjećanju na petnaest dosadašnjih izdanja ove manifestacije. O gradišćanskim Hrvatima govorio je dr. sc. **Robert Hajszan**, ravnatelj Panonskog instituta u Gradišću. Hajszan ističe kako kulturu i identitet gradišćanskih Hrvata mogu održati samo ako u njihovoj sredini ima puno udruga, pa su tako osnovali *Panonski institut*, kulturnu zadrugu koja postoji već 30 godina i koja izdaje kalendare, knjige, zbornike, publikaciju *Panonski ljetopis* i *Panonski list*. Predstavio je prvi za njih važan dokument *Klimpuški misal*, pjesnika **Matu Meršića Miloradića**, pisca **Ignaca Horvata**.

Najbogatiji programski dio održan je kao i svake godine u Đakovu. Započeo je u Rock klubu *King* izvođenjem poznate Botićeve pjesme *Tri muke bjeguncima* te prisjećanjem na 15 dosadašnjih izdanja *Dana Luke Botića*. Predstavljene su i nove knjige objavljene u slavonsko-baranjsko-srijemskom kulturnom prostoru u prvom dijelu 2024. godine.

Organizator manifestacije je *Đakovački kulturni krug*, organizator kaštelanskog programa bila je Udruga za revitalizaciju sela *Opor-Botići Kaštela*.

H. R.

U spomen na **Luku Botića** (Split, 1830. – Đakovo, 1863.), ali i na veze između dalmatinskih i slavonskih književnih krugova, pokrenuti su prije 15 godina *Dani Luke Botića*, s prigodnim programom u kojem se kombiniraju književni programi, stručna izlaganja, likovne izložbe i glazbeni sadržaji. Ove godine priređeno je četrnaest različitih programa s više od pedesetak sudionika.

Manifestacija je započela 19. kolovoza u rodnom Botićevom Splitu, kod spomenika Luke Botića, gdje je po-

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata

Deset naslova za nagradu »Iso Velikanović«

Povjerenstvo Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata za izbor najbolje knjige proze *Iso Velikanović* za razdoblje 2021. – 2023. održalo je svoju prvu ovogodišnju sjednicu 28. kolovoza, objavio je ZKVH. Po-

vjerenstvo radi u sastavu: **Klara Dulić Ševčić**, master profesorica jezika i književnosti (predsjednica), **Mirjana Crnković Horvat**, magistra edukacije filozofije i magistra edukacije hrvatskog jezika i književnosti i **Mirko Čurić**, književnik iz Đakova (koji je na sastanku sudjelovao putem video poziva).

U konkurenciji za nagradu *Iso Velikanović* za razdoblje 2021. – 2023. je deset naslova, a detaljni popis dostupan je na internetskoj stranici Zavoda – www.zkvh.org.rs.

Nagrada za najbolju knjigu proze, koja nosi ime **Ise Velikanovića** (1869. – 1940.), glasovitoga hrvatskog prozaišta i prevoditelja rođenog u Šidu.

Imenovano povjerenstvo ocjenjuje (autorska) prozna djela, u bilo kojem podžanrovskom izričaju (roman, novela, kratka priča, esej, meditativna proza...), s posebnim naglaskom na umjetničku i estetsku kvalitetu sadržaja.

H. R.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata

Posjet zrenjaninskom biskupu mons. Štefkoviću

Ravnateljica Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata **Katarina Čeliković** i tajnik **Josip Bako** posjetili su u utorak, 27. kolovoza, zrenjaninskog biskupa mons. **Mirka Štefkovića** u Domu biskupije, objavio je ZKVH.

Čestitajući i ovom prigodom biskupu na imenovanju, ravnateljica Čeliković je upoznala biskupa s aktivnostima koje je Zavod tijekom petnaest godina djelovanja realizirao na području Banata te rekla kako je hrvatska zajednica najmalobrojnija upravo u ovoj biskupiji. Ona je podsjetila na

terensko etnološko istraživanje studenata iz Zagreba u Starčevu i Opovu čiji je plod monografija o banatskim Hrvatima, na orguljski koncert u zrenjaninskoj katedrali zavičajnih skladatelja, kao i na skorašnji znanstveni skup posvećen Hrvatima u Boki.

U razgovoru s biskupom zaključeno je da će se suradnja nastaviti na dobrobit Crkve i hrvatskoga naroda, a tom su prigodom biskupu uručena i izdanja Zavoda vezana uz hrvatsku manjinsku zajednicu na području Banata, navode u ZKVH-u.

H. R.

Likovna kolonija na Tekijama

Susret slikara u svetištu

Na koloniji je sudjelovalo oko 60 umjetnika iz deset zemalja. Prikupljena sredstva od prodaje nastalih djela bit će donirana u humanitarne svrhe

U organizaciji Hrvatskog kulturnog centra *Petrovaradin-Novi Sad* od 23. do 25. kolovoza priređena je četvrta likovna kolonija na Tekijama. Ove godine sudjelovalo je oko 60 umjetnika iz deset zemalja što ovo izdanje kolonije čini i najvećim okupljanjem slikara na Tekijama do sada. Prisustvovali su umjetnici iz Srbije, Hrvatske, Rusije, Bjelorusije, Ukrajine, Bugarske, Grčke, Kine, Mađarske i Slovačke, a najbrojniji su bili sudionici iz Hrvatske (KUD *Podravka* Koprivnica – likovna sekcija *Podravka 72* i Kiparska kolonija *Ernestinovo*).

Koloniju je otvorila predsjednica HKC-a *Petrovaradin-Novi Sad* **Jasna Čordaš**, a na otvorenju su nazočili još i srijemski biskup msgr. **Fabijan Svalina**, ravnatelj svetišta Gospe Tekijske preč. **Matej Perić**, v. d. pomoćnika tajnika sektora za kulturu nacionalnih manjina – nacionalnih zajednica AP Vojvodine **Zoltán Kudlik**, pomoćnik gradonačelnika Novog Sada za međunarodnu suradnju i društvene djelatnosti **Aleksandar Petrović**, opunomoćena ministrica iz Veleposlanstva Hrvatske u Srbiji **Davorka Velečki Čičak**, a u ime Hrvatskog sabora predsjednica saborskog Odbora za poljoprivredu i članica saborskog Odbora za vanjske poslove **Marijana Petir**.

Humanitarni karakter

Predsjednica HKC-a **Jasna Čordaš** istakla je kako je ove godine znatno proširen međunarodni karakter kolonije.

»Godine sudionika su također različite, ima mladih, ali i penzionera koji evo, još uvijek slikaju i rade. Što se tiče teme, imamo tri definirana područja, prva tema je slobodna, gdje očekujemo od umjetnika da se predstave u formi u kojoj se najbolje snalazi, druga tema je biskupijsko svetište Gospe Snježne na Tekijama, a treća tema se odnosi na 325 godina od potpisivanja Karlovačkog mira, tako da očekujemo interesantne radove. Radovi će se naći u prodaji krajem rujna i početkom listopada, a prikupljena sredstva donirat ćemo u humanitarne svrhe. Što se tiče same izložbe, do sada smo je radili na *Spensu*, vidjet ćemo hoćemo li promijeniti lokaciju ove godine, u opciji su nam i Američki kulturni centar, kao i Arhiv grada Novog Sada. Očekujemo da ćemo prikupiti sredstva koja ćemo moći donirati – hoće li to biti bolnica u Novom Sadu ili Dječje selo ili neki drugi vid ljudi u potrebi, još ćemo vidjeti, ali uglavnom, to je naš cilj«, rekla je Čordaš.

Pomoćnik gradonačelnika Novog Sada **Aleksandar Petrović** istakao je kako Novi Sad podupire i manifestacije lokalnih nacionalnomanjinskih zajednica.

»Ako s nekim kulturnim centrom imamo dobru suradnju, to je s Hrvatskim kulturnim centrom i uvijek će imati našu podršku i finacijsku i organizacijsko-tehničku. Novi Sad ima 27 bratskih gradova, između ostalog ima i gradove iz zemalja čiji su predstavnici danas ovdje. Ponosan sam i na organizatore, jer Novi Sad je zahvaljujući ovakvim i sličnim manifestacijama sasvim zaslužno dobio titulu Europske prijestolnice kulture«, rekao je Petrović.

Marijana Petir pozdravila je prisutne u ime Hrvatskog sabora, te se zahvalila Hrvatskom kulturnom centru i Srijemskoj biskupiji što su organizirali ovaj događaj.

»Broj umjetnika i zemalja iz kojih dolaze pokazuju da tamo gdje politika ne može naći rješenje, umjetnost može naći zajednički jezik i izraziti ga na jedan način koji je svima razumljiv. Meni je silno važno, jer su Hrvati u Srbiji nacionalna manjina, da svojim iskustvom, ali i da kroz programe koje hrvatska vlada podržava i planira podržati pokazemo da su oni naše srce, naš važan dio hrvatskog nacionalnog bića i naravno da želimo gdje god oni bili, bilo tu u Srbiji ili negdje u svijetu da se osjećaju kao punopravni i ravnopravni građani. Zato svima onima koji pridonose tome, koji podržavaju njihove projekte, koji pomažu da sačuvaju svoju baštinu i nacionalni identitet od srca zahvaljujem. Zahvaljujem pomoćniku gradonačelnika koji je ovdje danas potvrdio i obećao kako će i u budućnosti projekti HKC-a i hrvatske nacionalne zajednice uživati podršku grada Novog Sada«, istakla je Petir.

Različite slikarske tehnike

Na koloniji je među ostalim sudjelovao i lijep broj članova novosadske likovne udruge *LIKUM*.

»Mi smo udruženje koje 25 godina postoji u Novom Sadu, gradu multikonfesionalnosti i multikulturalnosti i s prisustvom naših 12 slikara želimo podržati ovu manifestaciju za koju se nadam da će postati tradicionalna«, rekla je predsjednica udruge **Ivana Olujić**.

Predsjednica KUD-a *Podravka* **Vesna Martinjak** rekla je kako je sretna što su se uspjeli odazvati pozivu, što

imaju priliku upoznati druge umjetnike i možda najbitnije – što na ovaj način mogu i pomoći nekome:

»Ima nas 11 i prvi put smo ovdje, općenito i prvi put u Srbiji. Odazvali smo se na poziv HKC-a i drago nam je svima što smo ovdje. Ja radim ulje na platnu, akvarele i akril na platnu i više sam okrenuta realizmu, iako dolazimo iz kraja poznatog po naivnom slikarstvu, ali neki naši dečki rade slike u tehnici naive«.

Slikar **Ivan Rođak** član je *Podravke* i radi slike u tehnici naive:

»Slikam jako dugo, još od 1980. godine. Oduvijek sam volio nešto čačkati, znate već kak' se to radi na selu, doma. To je jednostavno ostalo u meni. Svakom slikaru koji radi preko pola stoljeća i napravi preko tisuću slika više se ne događa da ne zna što bi napravio. Nešto uzmeš, neki detalj, ne treba razmišljati puno o tome što ćeš raditi. Moji su motivi većinom iz Podravine, iz života i običaja na selu«.

Iz Koprivnice je i slikar **Đuro Jaković** koji se, kako kaže, bavi naivom još od školskih dana. Prošle godine u Berlinu njegovi umjetnički radovi bili su predstavljani na izložbi *Snaga stvaralaštva kroz ljepotu i detalje* u organizaciji hrvatskog veleposlanstva:

»Meni je drago što sam sudionik na ovoj koloniji, inače sam čest sudionik kolonija i uvijek se rado odazivam. Bavim se slikarstvom od 1968. godine i nisam završio nikakvu školu za ovo. Ja radim naivu, a naiva mora biti original, nešto što je u tebi, ona ne može biti kopija nečeg drugog«.

I. Benčik

Delegacija Renovabis u posjetu Srbiji

Delegacija Renovabis, koja je humanitarna organizacija osnovana od Njemačke biskupske konferencija s ciljem pružanja podrške ljudima u istočnoj i jugoistočnoj Europi, bila je u posjetu Srbiji od 21. do 23. kolovoza, prenosi Caritas Srbije. Delegaciju su činili nadbiskup Berlina dr. **Heiner Koch** koji je odgovoran za Renovabis unutar Njemačke biskupske konferencije, direktor Renovabis prof. dr. sc. vlč. **Thomas Schwartz** i referentica za Srbiju **Christiana Hägele**.

Caritas Srbije delegaciju je ugostio 22. kolovoza i predstavio sveobuhvatan pregled rada Caritasa Srbije s posebnim naglaskom na projekt *YourJob* koji financira Renovabis. Kako ističu u Caritasu, zahvaljujući financijskoj podršci ove organizacije veliki broj mladih ljudi iz ruralnih krajeva u okolini Aleksinca, Zrenjanina, Šida, Rume i Iriga uspio je unaprijediti svoje vještine, steći dragocjeno radno iskustvo, a u mnogim slučajevima i osigurati stalno uposlenje. Inače ovaj projekt je osobito fokusiran na mlade iz ranjivih i teže upošljivih kategorija, kao i na osobe s invaliditetom, mladima koji izlaze iz sistema socijalne zaštite, žrtve nasilja među mladima, kao

i na pripadnike nacionalnih manjina. Osim mogućnosti uposlenja, projekt im nudi i izgradnju sigurnije i stabilnije budućnosti.

Tijekom posjeta delegacija se, između ostalog, susrela i s biskupima Srbije, te s patrijarhom srpskim **Porfirijem**.

H. R.

S. Cecilija Tomkić odlazi iz Mitrovice

Mitročani su se u nedjelju, 25. kolovoza, pozdravili i svečano zahvalili s. **Ceciliji Tomkić** koja je kao orguljašica i voditeljica zbora bila u župi svetog Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici čak 23. godine. Ujedno, ona je bila i nastavnica klavira u Glazbenoj školi **Petar Kranjčević** u Srijemskoj Mitrovici, a sada je dobila premještaj. Nakon svete mise župljani su joj se zahvalili za sav dosadašnji rad i doprinos te joj poželjeli Božji blagoslov u daljnjem radu.

Duhovna obnova za djevojke

Sestre dominikanke Kongregacije Svetih Anđela čuvara organiziraju duhovnu obnovu za djevojke (16 – 28 godina) u periodu od 13. do 15. rujna u samostanu sv. Dominika u Subotici. Duhovnu obnovu vodit će sestre dominikanke, a prijave i svi detalji bit će objavljeni 1. rujna na njihovoj Facebook stranici i stranici Subotičke biskupije.

Proštenje na Hrvatskom Majuru

Proštenje na Hrvatskom Majuru bit će slavljeno u nedjelju, 1. rujna, kod Gabrićevog križa u ovome malom mjestu nadomak Subotice. Misno slavlje počinje u 11 sati.

Proštenje u Doroslou

Proštenje na Biskupijskom svetištu Marije Pomoćnice u Doroslou bit će proslavljeno 7. i 8. rujna. U subotu je tijekom poslijepodneva do kasno u noć organiziran program. Svetu misu na hrvatskom jeziku u subotu u 20 sati u kapeli predvodi vlč. dr. **Marinko Stantić**. U nedjelju, 8. rujna, u 8.30 sati je svečana biskupska sveta misa koju predvodio biskup Subotičke biskupije mons. **Franjo Fazekas**, koji će i u 10 sati predvoditi misu na mađarskom jeziku.

Događanja na Bunariću

Biskupijsko svetišće Gospe od suza Otvoreno je tijekom cijele godine, a organizirane pobožnosti koje su još preostale su:

8. rujna – Mala Gospa misa na hrvatskom je u 10 sati

12. rujna – Ime Marijino u 16.30 je krunica, a u 17 sveta misa

8. listopada – Kraljica Krunice, u 16.30 je krunica, a u 17 sveta misa.

Piše: dipl. theol. Ana Hodak

Živjeti u Božjoj blizini

Svi žele biti u Božjoj blizini, osobito kada su u nekoj nevolji, jer Božja blizina jamči sigurnost. Ipak, za boravak u Božjoj blizini nije dovoljno to samo željeti, već nešto po tom pitanju i učiniti. Još u Starom zavjetu Bog je bio uz svoj narod kada su vršili njegove zapovijedi, a kada su zapovijedi zanemarili i na njega zaboravili, on im više nije bio blizu. Danas je isto tako. U Božjoj blizini je onaj tko to želi biti, onaj koji čuva Božje zapovijedi i na Boga ne zaboravlja. Iako to zvuči poprilično jednostavno, ipak nije. Božje zapovijedi nisu tek neki propisi kojih se treba pridržavati, one traže cijelog čovjeka. Vjernik treba uz njih prijanjati cijelim svojim bićem, trebaju se vršiti iz srca.

Iz dubine srca

Ove, dvadeset i prve nedjelje kroz godinu, psalmist se pita tko smije prebivati u šatoru Gospodnjem. Pita se to svaki vjernik koji želi živjeti u okrilju Božje blizine. A psalmist daje i odgovor, pa između ostalog kaže: »Onaj samo tko živi čestito, koji čini pravicu, i istinu iz srca zbori, i ne kleveće jezikom.« (Ps 15, 2-3a) Cijeli Psalam 15 zapravo poručuje da je uz Boga onaj koji vrši njegove zapovijedi, ali ne samo izvana, nego čini to iz dubine svoga srca. Tada Božja zapovijed oblikuje cijeli njegov život, njegovo ponašanje, misli i osjeća. Kada čovjek dopusti da Božja riječ tako na njega utiče, onda je on uz Boga.

I Jakov u svojoj poslanici piše: »Sa svom krotkošću primite usađenu riječ koja ima moć spasiti duše vaše. Budite vršitelji riječi, a ne samo slušatelji, zavaravajući sami sebe. Bogoljubnost čista i neokaljana jest: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji, čuvati se neokaljanom od ovoga svijeta.« (Jak 1,21b-22.27). Život prema Božjoj riječi znači prihvaćanje spasenja koje

nam je dano po Kristu Isusu. Svi se želimo spasiti, ali ne živimo prema onome što nas Gospodin uči. Ili nam je suviše teško, ili nas previše zamara, ili nam nije dovoljno atraktivno i suvremeno. Tad postajemo samo slušatelji i da, kao što kaže sv. Jakov, zavaravamo se. Jer neće nas spasiti ako znamo što su Božje zapovijedi, što to Krist naučava, spasit ćemo se ako po tome živimo. Nije važno znanje, nego način života. Ljubiti bližnjeg i pomoći onome koji nas treba, ne dopustiti svijetu da nas udalji od Boga, to je bogoljubnost, uči nas sv. Jakov.

Ne formalizmu

I Isus ove nedjelje opominje: »Ovaj me narod usnama časti, a srce mu je daleko od mene« (Mk 7,6). On ove riječi upućuje farizejima, koji su častili Boga strogim obdržavanjem propisa, i to je bilo sve. Njihovo je srce bilo daleko od Boga, ispunjavali su formu bez ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Tako su sami sebe zavaravali da su bolji od drugih, da su bliže Bogu, a zapravo nisu. I sami smo u toj opasnosti, ako svoju vjeru svodimo samo na strogo obdržavanje vjerskih propisa. Propisi su tu samo da nas usmjeravaju, ali naše srce mora biti Božje, naš život mora biti oblikovan Božjom riječju, ljubav treba biti pokretač svemu tome. I to što svakoga dana molimo, i što smo redoviti na misi, i što se ispovijedamo, ako to činimo iz običaja, navike, iz nekog straha od Božje kazne, te ako mislimo jer smo ispunili formu da smo bolji od nekih koji nisu, sve nas to pretvara u farizeje suvremenog doba. Dobro koje činimo, ljubav koja oblikuje naš život i pokreće naša djela, to je ono što nas vodi k spasenju i od slušatelja pretvara nas u one koji žive Božju riječ. Tada smo u Božjoj blizini i ne moramo se ničeg bojati.

Obiteljska povijest meljave crvenog zlata

Začin s kamena

Bez dobrog kamena, oštrog oka, dobrog sluha i kvalitetne sirovine nama ni vrhunskog proizvoda – monoštoske začinske paprike

šićevi) prisjeća se kako su njeni preci u Monoštor došli iz Kupusine i prvi se počeli baviti mljevenjem paprike.

»Moji preci **Julijana** i **Martin Kiš** prvi su se u Monoštoru počeli baviti meljavom začinske paprike. O njihovom životu i radu baš nemam puno podataka no znam da su se doselili iz Kupusine u Monoštor i živjeli su u dijelu Švapske ulice (danas Ive Lola Ribara) kojeg su zvali Kiš Pešta gdje im je bio i mlin za meljavu«, kaže Julijana.

Danas petnaestak obitelji u Monoštoru proizvodi i prodaju začinsku mljevenu papriku. Rijetko kome od njih je proizvodnja i prodaja paprike jedini izvor prihoda, no mnogima sigurno više ili manje značajana je dopuna kućnog proračuna. Također se može reći da začinska mljevena paprika ima i visoko mjesto u turističkoj ponudi Monoštora, jer je paprika neizostavni i vrlo bitan sastojak nadaleko poznatog monoštorskog ribljeg paprikaša i kao dio bogate gastronomske ponude koja je danas jedan je od zaštitnih znakova sela. Uranjajući u tajne i povijest proizvodnje začinske mljevene paprike svi će se složiti da je svaki dio procesa proizvodnje bitan, no sigurno je da na kraju bez vrhunski odrađene meljave, bez obzira na kakvoću sjemenskog materijala, sijanja, svih tretmana nakon sijanja, branja, sušenja i ostalih poslova u procesu nema ni vrhunskog krajnjeg proizvoda. To na kraju znači vrhunsku boju, masnoću, sitno mljevenje, vrhunsko sjedinjavanju i ukuhavanje.

Kišovi prvi u Monoštoru

Za pretke obitelji **Periškić (Ivšićevi)** može se po kazivanju reći da su se prvi u selu bavili meljavom paprike. **Julijana Andrašev** (81), rođena **Periškić**, od majke **Katice** i oca **Ivana**, danas je najstarija u obitelji Periškić (Iv-

Kišovi se nisu bavili proizvodnjom već su samo uslužno mljeli papriku.

»Meljava se plaćala novcem ili se uzimao ušur (dio samljevene paprike) kojeg su kasnije prodavali. Paprika dobivena kao naknada za meljavu bila im je glavni izvor prihoda za život. Svaka obitelj u selu je sijala samo onoliko paprike kolika im je bila godišnja potreba, pa su zarađeni ušur Kišovi prodavali imućnijim obiteljima u okolici«, kaže Julijana.

Mlin za papriku i kukuruz

Nakon smrti bračnog para Kiš u obitelji se nitko nije dugo bavio ovim poslom.

»Julijana i Martin umrli su početkom četrdesetih godina prošlog stoljeća kada su već oboje navršili 80 godina. Julijanin i Martinov jedini potomak, kći Julijana, ostala je udovica s dvoje djece. Kasnije se udala za udovca **Adama Periškića** (rođ. 1879.) koji je iz prvog braka ima četvero djece. U zajedničkom braku rađa se još dvoje djece od kojih je jedno moj otac Ivan Periškić (rođ. 1922). **Imre**, jedno od Julijanine djece iz prvog braka, i moj otac Ivan krajem pedesetih godina prošlog stoljeća kupuju bivši magacinski prostor u Školskoj ulici (danas Vladimira Nazora) gdje smještaju mlin za papriku i mlin za kukuruz. U to vrijeme obitelj Ivana Periškića (Ivšića) više ne radi samo uslugu mljevenja paprike već i proizvode svoju papriku koju kasnije melju i prodaju«, prisjeća se Ivanova kćerka novog početka obiteljskog posla. Objašnjava da osamdesetih godina prošlog stoljeća Ivan i Imre prodaju objekt gdje se vršila meljava, a mlin se rastavlja i stavlja van funkcije. No, ni ova pauza nije dugo trajala.

Mljevenje i proizvodnja začinske paprike nastavlja mlađa kći Ivana Periškića (Ivšića) **Tereza** s obitelji. Nabavljaju mlin i svu potrebnu prateću opremu te nastavlja s proizvodnjom i meljavom paprike. Proizvodnja i meljava nije više u opsegu kao što je radio njen otac, no tradicija Periškića (Ivšića) je nastavljena. Iskusni poznavaoči proizvodnje začinske mljevene paprike nerijetko ističu kvalitetu stare sorte *dvožilne* paprike za koju kažu da joj i danas nema ravne. Tehnologija meljave ostala je ista i bez dobrog kamena, oštrog oka, dobrog sluha i kvalitetne sirovine nama ni vrhunskog proizvoda – monoštoske začinske paprike.

Ž. Š.

Republika Srbija
Autonomna Pokrajina Vojvodina
Grad Subotica
GRADSKA UPRAVA
Tajništvo za građevinarstvo
Broj: IV-05-350-57/2024
Dana: 27. 8. 2024.
Subotica
Trg slobode 1
Tel. 024/626-799

Temeljem članka 63. Zakona o planiranju i izgradnji (*Službeni glasnik RS*, br. 72/09, 81/09-ispravak, 64/10, 24/11, 121/12, 42/13-US, 50/13-US, 98/13-US, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19, 9/20, 52/21 i 62/23) i članka 89. Pravilnika o sadržini, načinu i postupku izrade dokumenata Prostornog i urbanističkog planiranja (*Službeni glasnik RS*, broj 32/2019) Tajništvo za građevinarstvo obavještava zainteresirane građane da će biti održana:

JAVNA PREZENTACIJA URBANISTIČKOG PROJEKTA

Urbanističko-arhitektonske razrade lokacije za izgradnju višeporodičnog stambenog objekta katnosti Po+P+3+Pk na k.p. br. 31183 K.O. Stari grad u Subotici (naručilac projekta – BKN INVEST, d.o.o. Subotica) Zainteresirane pravne i fizičke osobe mogu izvršiti uvid i dobiti informacije o Urbanističkom projektu od 6. do 12. rujna 2024. godine, svakog radnog dana od 8 do 12 sati, u Tajništvu za građevinarstvo, Stara gradska kuća, Trg slobode 1, ured br. 204.

Urbanistički projekt se može pogledati i na službenoj internet stranici Grada Subotica www.subotica.ls.gov.rs u rubrici Građevinarstvo – Javni uvid.

Stručni obrađivač predmetnog Urbanističkog projekta je Javno poduzeće za upravljanje cestama, urbanističko planiranje i stanovanje, Subotica.

Primjedbe i sugestije na planirana rješenja tijekom javnog uvida mogu se u pisanoj formi dostaviti Tajništvu za građevinarstvo (Uslužni centar, šalter 8 ili 9), od 6. do 12. rujna 2024. godine.

Osoba ovlaštena za davanje potrebnih obavijesti o javnoj prezentaciji je Laura Márton Bence.

Sve primjedbe prispjele u zakonskom roku će biti dostavljene Komisiji za planove.

GASTRO FEST

21.09.2024.

U organizaciji
HKD "Dr.Nikola Dogan"

Obezbeđeno meso i piće za
sve učesnike
Uživo tamburaši

U dvorištu MKD Petefi Šandor
Željeznička 7, Nikinci

Pod pokroviteljstvom:

Središnji državni ured za Hrvate
izvan Republike Hrvatske

Okupljanje u 11h

Prijave ekipa na broj:
063/1743178

Lito na kaštelu

Slika je naslikovana u lito 1958. u somborački salaša kod Lugova. Danas (2024. godine) je to poljoprivredno dobro *Sedma uprava*, a sve do posli Drugoga sveckoga rata je bilo imanje Fernbach na kojemu je bilo »kaštel«, nevelika palača. Na slike su tri sestre, **Eva Đanić** (1932.-2014.), **Pavka Vidaković** (1935.-2013.) i **Ana Miloš** (1927.-1993.) rođene Đurkov iz Sonte. Naslikovane su iza zgrade uprave tj. iza kaštela.

U to vrime su još bile jako vidljive posledice rata. Siromaštvo je tiralo ljude i cile obitelji da tražu posov dalje od Sonte. Posla je bilo malo, a zemlja je davala slabe prinose, jel su ljudi još uvijek obrađivali njive konjima, a nije bilo ni veštaka, ni navodnjavanja. Državna poljoprivredna dobra su u tomu pogledu stajala puno bolje i već se zemlja obrađivala traktorima i mašinama koje su išle nužnji.

Jedno od takih imanja je bilo i ovo »na kaštelu«. Tu su se sve poljoprivredne kulture, žita, kukuruzi, repa, konoplja. Stotine radnika su tu zarađivale »kru naš svagdanji«. Vozovima su dolazili čak iz Bosne. Problem je bilo smistiti i prirani tolike radnike. Oni koji su se naseljavali na dužje vrime sa dicama i sa ženama su dobijali državne stanove. Sa sadašnjega gledišta bile su to prija kenjeri (udžerice) neg stanovi. Obično su imali jednu do dva sobe i špajz. Voda nije bila sprovedena. Na imanju je postojavalo više veliki okrugli bunareva. Vodom sa takih bunareva se napajala i marva. Krave i konji su bili smistiti u desetak, a možda i više, veliki štala, a više nji je služilo i za smistiti radnike. Krave i konji na jedne strane štale, a na druge strane štale su spavali radnici. Rana (krav, slanina, mast, sol, paprika) su visili u torbama gore na gredama. Nike štale su očuvane i danas.

Eva sa slike je stajala »na kaštelu« sa čovekom i dvojice u stanu, a Ana i Pavka su spavale u štalama sa ostalima radnicima. Radnici su međ sobom izbirali kuvaricu da imu jedampt dnevno kuvano jilo. Kuvarica je po skoro cili dan radila sa svima radnicima jednako ko i oni, a pridveče je dolazila u kaštel da pripravi večeru za nji pedesetak. Ako je tribalo zamisiti tista, onda je š njom dolazilo još dva-tri žene da pomognu. Kuvale se iza kaštela u velikim kotlovima, na pogodnomu mistu, a tu se i jilo. Radnici su priko dana fruštukovali i užinali suvu ranu na njive.

Toga lita prija ovoga slikovanja, moja mater Ana i teta Pavka su mi povele š njima na kaštel. Tetka Eva mi je primila na konak i kost. Ja i moji pobratiji smo spavali u

jednomu krevetu u kujne, a tetak i tetka u sobe. Ne sićam se da nam je bilo tismo. Sićam se samo lipo provedenoga školckoga raspusta. Blizu kaštela je prolazijo kanal. U njemu smo pecali babuške i terpeše ko od šale, vozali se u čamcu, kupali, sakrivali se u kamarama sina i slame i sakrivali po kukuruza. Oko kaštela je bilo park i veliki voćnjak. Nije bilo oskudacije ni u čemu. Kajsije, briske, trišnje, višnje, jabuke i ranje šljive su bile ko izmislite. Kad nam je dosadilo tumanje oko kaštela, zalazili smo u štale kod ždribadi i teladi. Satima smo se zabavljali gledajući kako sisu. Zbrajali smo koliko ima krava, a koliko konja. U štalama je bilo puno lastica, sveti tičica, kako smo ji zvali. Od roditelja smo bili poučiti da se lastica ne smije dirati. Stariji pajtaši su nam se pritili ako diramo lasticinu gnjizdu, da će nam umrit mater. Pa, ko bi onda dirnijo u lastice?!

Slike lita sa kaštela mi »proganju« cili život. Nisam više znala ni dije bilo kaštel, ni kako se zvalo imanje. U Sonte nema više nikoga živoga ko bi mi moglo reć štogoda o toga. Jedan od pobratija koji je mlađi od mene u to vrime je bilo tri, četiri godine i više ništa od salaša u Somboru ne barda. Tražeći pomoć na sve strane naišla sam na drugu u Austriji koja se sićala da je stajala na kaštelu u vrime moji pobratija i da smo se sigrali na kaštelu. Rič kaštel mi je odvela do *Sedme uprave*. Zaputila sam se ovi dana do njoje. I zamislite, potrefila sam na ženu koja ima 85 godina koja je bila kuvarica na kaštelu kad je otvorita menza za radnike. Kaštel je pritrpio velike promijne, pa ga skoro nisam pripoznala. Razdivanili smo se i u prisustvu njezinoga sina koji radi na uprave poblizje razjasnili slike mogega lita na kaštelu.

Ruža Silađev

Djeca iz Plavne, Bača i Rume na Cresu

Ljeto za pamćenje

U organizaciji HKU-a *Antun Sorgg* iz Vajske djeca iz ovoga mjesta, te Plavne, Bača i Rume boravila su osam dana na moru, na otoku Cresu u samostanu svetog Frane. Udruga je prvi puta organizirala odlazak na more, a želja članova je bila nagraditi djecu iz ovih mjesta za sav njihov rad i trud. Neka djeca redovno pohađaju probe folklora i brinu se o očuvanje tradicije, druga djeca redovito ministriraju na svetim misama ili aktivno sudjeluju na njima.

Cres, koji je prelijep otok, prepun borove šume, s raznolikom plažama bio je dom ovoj skupini od 5 do 65 godina, i to od 16. do 24. kolovoza. Bilo je djece koja su bila prvi puta na moru, te je bilo zanimljivo gledati njihova iznenađena lica kada su okusila more. Kolika je njihova želja bila da idu plivati do »bova« govori i činjenica da su sama u dva dana naučila plivati.

Udruga se prvi puta susrela s organizacijom odlaska na more i, kako su rekli, nije bilo ni malo jednostavno sve organizirati, a da svi budu zadovoljni.

Program tijekom ovih osam dana je bio ustaljen, a dan je počinjao kratkom duhovnom meditacijom koju je vodio vlč. **Marinko Stantić**. Nakon doručka bilo je vrijeme za kupanje, poslije doručka odlazak na plažu, a poslije ručka imali su kratke radionice hrvatskog jezika i kulture.

Prvog dana dogovoreno je kako će djeca predati mobitele, kako bi se što više družiti i razgovarali, a zaključak odraslih je da djeca kada nemaju mobitele i kada imaju mobitele kod sebe nisu ista djeca. Tijekom dana dok

su bili bez mobitela su se igrali raznih društvenih igara, razgovarali, smijali se, a navečer bi se ponovno povlačili u sebe i mobitele.

Tijekom boravka na Cresu djeca su pokazala i u folkloru što znaju, a sve ih je budno pratio na harmonici **Živko Petković**.

S djecom su išle mame koje su brinule o svima: **Danijela Petričević**, **Vinka Sabo** i **Dragan Ružić** iz Plavne, te iz udruge ali i kao mame išle su **Vedrana Balić** koja je ujedno i medicinska sestra i **Amalija Šimunović**, kao i **Svjetlana Benasić**. Možda je najteži posao imao kuhar **Damir Jocić** koji je trebao zadovoljiti želje djece.

Kako to i obično biva, na kraju ovog osmodnevnog druženja bilo je i suza, jer tko još želi prekinuti kada je lijepo?

»Pričajući s djecom koja su prvi puta bila na moru, nisam mogao sakriti suze. Taj žar u njihovim očima nikada neću zaboraviti kada su pričali kako je more slano. Upravo radi toga se sve ovo isplatilo. Vidjeti sreću na nečijem licu je neprocjenjivo, a pogotovo sreću djece. Velika hva-

Ia svima koji su doprinijeli da omogućimo djeci ovu radost, a posebno želim zahvaliti vlasniku *Sinagoge* iz Sombora **Darku Lovriću** koji nam je puno pomogao, kao i *Vindiji* Srbija na donaciji. Nama je puno značila njihova gesta, a dužni smo zahvaliti i prijevozniku *MINI II* iz Gložana. Kad se svi složimo, puno možemo«, rekao je predsjednik HKU-a **Antun Sorgg Krunoslav Šimunović**.

Sredstva za realizaciju ovoga projekta udruga je osigurala iz projekta Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan republike Hrvatske, potporom Hrvatskog nacionalnog vijeća i zahvaljujući raznim donacijama.

A. Š.

Dobro nam došla, školo

Uh, znam da ona izreka »kad se mora, nije ni teško« ne pali kod vas. I znam da vam je teško napustiti ujutro krevet, pa druženje, kupanje, igrice, ljenčarenje... Ali... baš i nemate neki izbor. Jednostavno se mora. Stoga vam savjetujem da to prihvatite i olakšate si početak.

Škola je zapravo odlična stvar, samo to trebate shvatiti. Gdje biste naučili sve što do sada znate, gdje biste stekli prijatelje i sjajna svakodnevna iskustva ako ne u školi? Stoga, napravite da ovaj početak bude odličan – za pamćenje.

Pripremite na vrijeme sve knjige, uvijte bilježnice, zašlijite olovke... i ono najvažnije: ponesite radost i osmjeh. Vidjet ćete opet sve drugare iz razreda, iz škole, ponovno dijeliti užinu, smijati se (svađanje izbjegavajte) i družiti se.

Još jedan savjet: odmah na očetku se prihvatite posla, zadaće i svega što se od vas očekuje, jer kad se nakupi, onda može biti teško, a i problema, a to vam ne treba.

Ako imate dobar početak, velike su šanse da imate i dobar kraj. Pa sretno dragi moji i budite veseli i radosni.

Podsjetnik: *Hrcko* stiže uskoro, već 20. rujna. Potražite ga!

Ž. V.

551-045

Subotica, kod glavne pošte.

Traže se vozači C i E kategorije s hrvatskim ili mađarskim putnim ispravama za posao u Njemačkoj u okolini Stuttgarta i Ludwigsburga.
Tel.: + 4917621561026 ili 064/1826160.

Hrvatska obitelj iz Zagreba koja živi u Segedinu (Mađarska) traži ženu za čuvanje osmomjesečnog djeteta i pomoć u kućanstvu na duže razdoblje. Plaćanje 800 eura. Stan i hrana osigurani, slobodni dani i ostalo po dogovoru. Kontakt telefon: Mirko, 0036-30-288-93-33.

Izdajem višenamjenski poslovni prostor u BiH, RS Srpska, Istočno Sarajevo u centralnoj gradskoj »A« zoni na šetnici Dr. M. Lazića, veličine 100 m² + 35m², idealan za predstavništvo kompanija, organizacija ureda ili automatskih kazina iz Srbije, Hrvatske, Mađarske. Kontakt email: lindov@yahoo.com ili viber: +964-781-891-68-75.

Prodaje se trobojni plug (14 cola) obrtač *regent* fiksno s predplužnjacima i 2 crtala i 2 kotača u radnom stanju (2.200 eura). Telefon: 064-228-11-00.

Potreban konobar ili konobarica za rad u sezoni na Pelješcu. Osigurana je hrana, smještaj, plaća je po dogovoru. Kontakt osoba Jasmina Kušić +385-99-5977155.

SOMBOR - Prodajem kompletno završenu termoizoliranu veću katnicu sa suterenom, garažom, ljetnom kuhinjom, svim komunalijama i CG u centru grada. Tel.: 025-5449220; 064-2808432.

Potrebne njegovateljice s europskim papirima za njemačku agenciju. Prijava na zdravstveno osiguranje dok radite. Ne plaćate proviziju. Plaće su za slabije znanje njemačkog jezika od 1.500 eura, a za bolje od 1.800 pa više. Ja sam uz vas 24 sata dok ste na šteli. Sva pitanja i prijave možete poslati putem WhatsApp ili Vibera. +381-63-708-05-60. Budite i vi dio našeg tima. Jovanka

Prodajem poljoprivredno zemljište, parcele broj 33565/1 i 33564 k.o. Donji Grad, za 8.500 eura/jutro. Kontakt 064/3758889.

Izdajem u najam poslovni prostor – 320 m², uži centar – Apatin – Ulica svetog Save 25
Pogodno za auto salon ili trgovinu. Ukupna površina s dvorišnim dijelom – 700 m²
Tel: 063/738-97-85

Prodajem njivu u Mišićevu površine 2 katastarska jutra, 14.000 eura. Informacije na telefon 064/300 76 14.

Prodajem nepokretnost površine 4.516 m² u Rudanovcu u okviru Nacionalnog parka »Plitvička jezera«, po cijeni od 165.829,00 eura. Informacije na telefon 063/888 71 34.

Prodajem mrežice za mlade voćke 270 komada, veličine 56 cm x 20 cm. Cijena 30 din/kom. Telefon: 064/9738601.

Prodajem plišanu otunku, strigansku maramu, tkane ponjave i pregače. Informacije na telefon 062/1789106.

Pokrajinsko tajništvo za urbanizam i zaštitu okoliša, temeljem članka 10. Zakona o procjeni utjecaja na okoliš (*Službeni glasnik RS*, br. 135/04 i 36/2009) objavljuje

OBAVIJEST

o donijetom rješenju o pristupanju izradi studije o procjeni utjecaja na okoliš

Pokrajinsko tajništvo za urbanizam i zaštitu okoliša, dana 5. 8. 2024. godine, donijelo je rješenje o pristupanju izradi studije o procjeni utjecaja na okoliš projekta »Eksploracije pijeska kao građevinskog materijala« iz ležišta »Čavolj« kod Subotice, nositelja projekta PD »MAJNAM PRO« – doo Subotica, Ulica Vladimira Majakovskog 23/2, Subotica.

Rješenje o pristupanju izradi Studije o procjeni utjecaja na okoliš za predmetni projekt može se dobiti na uvid radnim danima od 10 h do 14 h u prostorijama Pokrajinskog tajništva za urbanizam i zaštitu okoliša, Bulevar Mihajla Pupina 16, Novi Sad (prizemlje, ured br. 46).

Zainteresirana javnost može izjaviti žalbu na donijeto rješenje u roku od 15 dana od dana objavljivanja ove obavijesti.

Besplatni mali oglasi uz kupon iz Hrvatske riječi koji

VAŽI DO 3. 9. 2024.

Poštovani čitatelji našeg i vašeg tjednika, i dalje nastavljamo objavljivati rubrike malih oglasa u kojima možete objavljivati sve ono što želite prodati, mijenjati, kupiti ili darovati. Jedini uvjet za objavu vašeg malog oglasa je priložen kupon kojega objavljujemo u svakom broju *Hrvatske riječi*. Duljina malog oglasa ne smije prelaziti više od 30 riječi.

Uredništvo

HRVATSKI PROGRAM NA RTV-U

Informativna emisija na hrvatskom jeziku *Dnevnik*, u trajanju od deset minuta, emitira se od ponedjeljka do subote u terminu od 17.45 na Drugom programu Radio-televizije Vojvodine.

Emisija *Izravno* – rezime najvažnijih događaja u hrvatskoj zajednici tijekom tjedna – na programu je nedjeljom u 16, a *Svjetionik* – o političkim i kulturnim događanjima u zajednici – nedjeljom od 16.30 sati. Obje emisije traju pola sata.

Polusatne radijske emisije s raznovrsnim temama iz hrvatske zajednice, na Trećem programu Radija Novi Sad emitiraju se utorkom i subotom u terminu od 14.15 sati.

GLAS HRVATA

Radijska emisija *Glas Hrvata* u produkciji HKD-a *Vladimir Nazor* iz Stanišića emitira se na valovima Radio *Fortuna*, na frekvenciji 106,6 Mhz, subotom od 16 do 17 sati.

Vijesti ove produkcije, u tekstualnom obliku, mogu se pročitati na internetskom izdanju Novog Radio Sombora.

HRT

Emisije programa za Hrvate izvan RH emitiraju se ponedjeljkom, utorkom, srijedom i četvrtkom na Drugom programu HTV-a poslije 18 sati i to prema sljedećem rasporedu:

- ponedjeljak u 18 sati i 20 minuta – dokumentarni film o Hrvatima izvan RH
- utorak u 18 sati i 20 minuta – *Glas domovine*
- srijeda u 18 sati i 20 minuta – *Pogled preko granice* – Hrvati u BiH
- četvrtak u 18 sati i 10 minuta – *Globalna Hrvatska*

Emisije se repriziraju ponedjeljkom i srijedom (dokumentarni filmovi o Hrvatima izvan RH i *Pogled preko granice*) na HTV 4 od 20 sati i 30 minuta, a *Globalna Hrvatska* reprizira se na HTV 4 subotom u 17 sati i 10 minuta. Na satelitskom HRT Int. sve spomenute emisije prikazuju se u skladu s vremenskim zonama, a mogu se pogledati i na multimedijskoj platformi HRTi te na internetskom portalu *Glas Hrvatske*.

VINKOVAČKA TELEVIZIJA

Televizijska emisija *Hrvatska rič iz Vojvodine* u trajanju od 45 minuta, emitira se petkom od 21 sat i 45 minuta. Emisiju realizira redakcija NIU *Hrvatska riječ*.

Gastro putovanja

S tijestom oko svijeta (II. dio)

Iskazivanje ljubavi prema tijestu otpočeto u prošlom tjednu, nastavljamo. Ako ste mislili da je to bio kraj priče o tjesteninama, onda ste podcijenili moju strast. Volim ga toliko da bi se po meni neko tijesto moglo zvati. Ili barem rezanac.

Šalu na stranu, današnju priču započinjemo s glavnom destinacijom kada su tjestenine u pitanju. Jasno kao dan da idemo prvo i odmah u Italiju.

U Italiji tjestenina nije samo obrok, već i umjetnost. Špageti, penne, ravioli, tortellini i lasagna samo su neki od ikoničnih oblika koje su Talijani usavršili. Špageti su vjerojatno najpoznatija vrsta, prepoznatljivi po svom dugom i tankom obliku, savršeni za sve od klasičnih umaka poput bolonjeza do kremastih karbonara. Penne, sa svojom cjevastom strukturom, izvrsno drži umake bogate komadićima mesa ili povrća. Ravioli i tortellini, s punjenjima od sira, mesa ili povrća donose sofisticiranost i različite okuse, dok složenice poput lasagne, sa slojevima tjestenine, umaka i sira, predstavljaju vrhunac talijanskog kulinarstva. Za pizzu u ovom nizu nema mjesta, ali nam je jasno da je to posebna dimenzija kada su tjestenine i Italija u pitanju. Vrlo je vjerojatno da bi ovaj tekst, u tom slučaju, bio samo u znaku Italije.

Francuska, iako možda nije prva koja pada na pamet kada pomislimo na tjesteninu, također ima svoje specifične varijacije i značajan doprinos kulinarstvu. U Francuskoj tjestenina uključuje ne samo složene i delikatne vrste poput raviola, koje se često poslužuju s bogatim, kremastim umacima i luksuznim sastojcima poput tartufa, već i poznati kroasan, koji je vjerojatno najprepoznatljivija »tjestenina« francuske kuhinje. Iako kroasan tehnički nije tjestenina u tradicionalnom smislu, njegova priprema koristi slične principe, sa slojevima tankog tijesta bogatog ma-

slacem, što rezultira flakastom, razdvojenom teksturom koja je postala sinonim za francuski kulinarstil. Osim toga, tagliatelle, duga i ravna tjestenina, često se koristi u francuskim jelima koja prkose jednostavnosti, dok macaroni, mali zakrivljeni rezanci, često služe kao osnova za sofisticirane gratine, kao što je »gratin de macaroni«, gdje se spajaju kremasti sirevi i bogatstvo okusa.

Prelazimo zatim na Sjedinjene Američke Države, da ne bude kako ova velesila nema čime odgovoriti na ovu temu, gdje je tjestenina pretrpjela zanimljive promjene i prilagodbe. Ovdje, mac 'n' cheese je postao prava ikona, jedno od najvoljenijih jela koje kombinira makarone s bogatim, kremastim sirom. Osim toga, američke salate od tjestenine, koje obuhvaćaju širok spektar sastojaka poput povrća, mesa i raznih dresinga postale su omiljeni izbor za ljetne obroke i piknike, pružajući brz i ukusan obrok.

Dok je Italija zasigurno najpoznatija po tjestenini, i Hrvatska ima svoje specifične doprinose ovom univerzalnom sastojku. U dalmatinskim regijama, šurlice, dugačke i blago zakrivljene tjestenine, su omiljene i često se poslužuju

uz jednostavne, ali ukusne umake. Njoki, koji su zapravo poznati i u Italiji, uživaju sličnu popularnost u Hrvatskoj, gdje se često pripremaju s različitim umacima, uključujući one od sira i rajčice, pružajući savršenu ravnotežu između jednostavnosti i bogatstva okusa.

Kroz ovo putovanje po svijetu tjestenina jasno je da ovaj univerzalni sastojak ne samo da povezuje različite kuhinje, već i odražava kulturne i kulinarske tradicije svake zemlje. Od talijanskih klasika do francuskih sofisticiranih jela i američkih inovacija, tjestenina je zaista globalna hrana koja nosi priče i okuse iz svih krajeva svijeta. A i sreću u mojim ustima i trbuhu.

Gorana Koporan

Mirjana Šabić, trkačica polumaratona

Rezultat mi više nije u prvom planu

Odlučila sam malo usporiti, jer bih željela trčati i za deset godina

Prošle nedjelje na ulicama najvećeg grada na sjeveru Bačke održan je 7. *Subotički polumaraton* koji je na svom startu okupio više od 1.400 trkača i trkačica iz zemlje i inozemstva. Jedna od njih bila je i **Mirjana Šabić**, trkačica maratona iz Subotice, s kojom smo kratko razgovarali neposredno nakon njezinog ulaska u cilj pored Narodnog kazališta.

Kakvi su Vaši prvi dojmovi nakon uspješno istrčanog Subotičkog polumaratona?

Bilo je sjajno. Dobro je što je start utrke, zbog velike vrućine, pomjeren za 8 izjutra, a evo i sada je već pretoplo (razgovor je vođen oko 10.30). Subotica, kao grad, je prelijepa i ima puno hladovine na svojim ulicama što je za trčanje jako dobro.

Jeste li osjetili krizu tijekom trčanja na ipak vrlo respektabilnoj dionici od 21 km?

Ovoga puta, moram priznati, da sam osjetila neku »slabiju krizicu« negdje na 17. kilometru, budući da se ovoga ljeta nisam toliko posvetila trčanju, ali sve je proteklo u najboljem redu.

Koji dio utrke Vam je bio najlaganiji, a koji, opet, najzahtjevniji za trčanje?

Dionica kroz Ulicu braće Radića mi je nekako bila najugodnija, a »krizirala« sam malo kroz Ulicu Arsenija Čarnojevića, dok je svakako, uvjetno rečeno, najteža i najzahtjevnija dionica prema Srednjoj školi *Lazar Nešić* zbog manjeg uspona na inače posve ravnoj stazi tijekom cijele utrke.

Prošli ste kroz cilj u vremenu 2 sata i 14 minuta, ali to svakako nije Vaš najbolji rezultat u dosadašnjoj polumaratonskoj karijeri.

Kao što sam rekla, ove godine mi trčanje nije toliko prioritetno i nisam toliko trenirala kao prijašnjih sezona, ali sam u konačnici zadovoljna postignutim vremenom. Moj najbolji rezultat u polumaratonu je 1 sat i 56 minuta koji sam istrčala prije četiri godine.

Vaš nastup na Subotičkom polumaratonu, kao majke troje djece, svakako je inspirativan za sve druge žene, pa ovom prilikom otkrijte nekoj budućoj trkačici kako ste se počeli baviti trčanjem.

Aktivnim trčanjem se bavim već nekih pet godina, a cijela trkačka priča je počela posve slučajno. Bilo je to vrijeme prije korone i trenirala sam u Dudovoj šumi, s nekom grupom, običan trening snage. Trener je jednoga dana, iz osobnih razloga, otkazao trening, ali mi je poslao poruku da umjesto planiranog treninga otrčim minimum 5 km i maksimum

sat vremena. U prvi tren sam pomislila kako neću moći istrčati zadanu dionicu, ali kada sam istrčala prvih 5, onda je uslijedio i 6 km, pa 7 i na koncu sam uspjela stići do 10 km u sat vremena. Osjetila sam se jako zadovoljno i ponosno svojim rezultatom i tada mi se praktično probudila želja za trčanjem.

Hoćemo li Vas uskoro vidjeti i na startu prave maratonske utrke?

Pa možda jednoga dana jer mi je velika želja da barem jednom istrčim cijeli maraton, ali mislim kako su i polumaratonske utrke sasvim dovoljne. Ove godine sam istrčala četiri, a planiram trčati i *Zagrebački polumaraton*, na kome sam sudjelovala već dva puta.

Na koncu, postoji li neka trkačka želja u vidu nekog vremena ili rezultata?

Možda je toga bilo u početku kada su mi postignuta vremena bila jako važna, ali sada, budući da radim, imam troje djece i puno obveza, uvidjela sam da se ne

Foto: Natalija Jakovljević

mogu toliko posvetiti trčanju i traženoj brzini za neke ozbiljnije rezultate. Odlučila sam malo usporiti tempo, ali i dalje nastaviti, jer bih željela trčati i za deset godina. I što je ipak najvažnije, sačuvati zdravlje i uživati u trčanju.

D. P.

POGLED S TRIBINA

Modri val

Na prometnicama u gradskim sredinama postoji tzv. zeleni val tijekom kojeg se kontinuirano pale zelena svjetla na semaforima i omogućava se vozilima nesmetano napredovanje u određenom smjeru. U hrvatskom nogometnom svijetu trenutačno je na snazi »modri val« u kojemu *Dinamo* nesmetano prolazi domaćom i inozemnom scenom. Pet od pet u prvim službenim susretima uz fantastičnu gol razliku 15:2 (uključujući i 3:0 protiv *Qarabaga* u prvom susretu play offa za Ligu prvaka). Zbilja, momčad s Maksimira ovih ljetnih mjesec dana djeluje impresivno (nadamo se da će tako biti i nakon uzvratu u Azerbajdžanu) i kao da joj velika toplota dodatno godi. Nogometni stroj pod vodstvom agilne klupske struke na čelu s proslavljenom plavom legendom **Velimirom Zajecom** doveo je pojačanja po mjeri (**Mmae, Torrente, Pjaca, Rog, Cordoba**), a trener **Sergej Jakirović** je izvrsno uklopio sa svojim već prekaljenim vedetama **Baturinom, Sučićem, Mišićem, Theofille Caterinom, Pierre Gabri-elom** i drugima. Rezultat ove simbioze donio je ogromnu

sinergiju koja je ekspodirala na svim dosad odigranim susretima. Na domaćoj sceni branitelj naslova već dominira i jedina je preostala momčad s maksimalnim učinkom, a prvi europski ispit položen je s najvišom ocjenom i uzvrat bi trebao biti samo potvrda postignutog rezultata na domaćem terenu. Za razliku od ostalih svojih konkurenata u hrvatskom klupskom nogometu, *modri* imaju iskustvo kontinuiteta igranja na dva ili tri kolosijeka, a ovosezonsku priliku za plasman u novi i znatno bogatiji format Lige prvaka namjeravaju maksimalno iskoristiti. Ruku na srce, imali su i mnogo sreće raspletom kvalifikacijskog ciklusa koji ih je, prvi puta, izravno doveo na završnu, posljednju stepenicu (play off) pred ulazak u skupine najjačeg klupskog natjecanja na svijetu. S druge strane, svoj golemi euro koeficijent su zaslužili odličnim partijama tijekom proteklih sezona na velikoj nogometnoj sceni. Ukoliko budu potvrdili svoj plasman u srijedu navečer (tekst je zbog tiskarskih rokova pisan ranije), *dinamovci* će se naći u društvu najboljih od najboljih i na jesen ćemo ih gledati u duelima protiv velikana iz elitnih europskih nogometnih liga. Prema svemu pokazanom tijekom kolovoza oni su to, zahvaljujući svom »modrom valu« i zaslužili.

D. P.

Umotvorine

- Ne postoji dobar rat i loš mir.
- Krov se popravlja dok sunce sija.
- Prazna vreća ne stoji uspravno.

Vicevi, šale...

- Draga, dodaj mi onu plavu majicu!
- Ovu?
- Da, tu!
- Pa ovo nije plavo, ovo je nešto između azurno nebesko svijetlo plave i tamne koja vuče malo na teget plavo.

Jako je važno da na vremenskoj prognozi čujem brzinu i pravac vjetrova, jer na posao putujem paragrafom.

- Koji je tvoj talent?
- Progovorim kad ne treba.

Mudrolije

- Ili napiši nešto vrijedno čitanja ili uradi nešto vrijedno pisanja.
- Obeshrabrenje i neuspjeh dvije su najsigurnije odskočne daske k uspjehu.
- Prvo obavite teške poslove; laki poslovi će se pobrinuti sami za sebe.

Vremeplov – iz naše arhive

Petrovaradinci u Mariji Bistrici 2007.

Didine pripovetke (iz knjiga Balinta Vujkova)

Cupkovo i bikovsko kolo

U kućama koje imaju krava i ovaca otkad je svita i vika čupovi se šarene na tarabama ko da je prošće procvatalo. Tako je to bilo i kod jednog dobrog čovika dok jedne noći nije skočio iza sna na to da mu kogod lupa čupove.

Kome je to palo na pamet?! Tuđu muku uništavati!

Ukućani su živili u ljubavi sa svim komšijama, pa ne možedu pomisliti ko bi taki poganluk mogao uraditi.

Luda ruka štetu naradila, a ne pokaziva se čija je, pa domaćina kupi nove čupove. Da je šteta samo na tom ostala, al za koji dan čupovi osvanili opet porazbijani. Kupi čovik opet nove, al sad već nema računa da čeka skršteni rukivi i sklopljeni očivi: ni njemu niko ne daje čupove u poklon. Vrebaće svake noći.

Nije dugo bdio. Već drugo veče čupovi zazvonili, al kako dva-tri zveknula, čovik iskoči iz mraka i koga nađe, već jednog dotiranicu koji se nedavno doselio iz bilog svita.

– Šta to radiš, ako Boga znaš?!

– Sviram kolo bunjevačko i momačko, sviram sam kad mi drugi neće.

Nije onog ni stid ni sram. Ni lud ni pijan, šteti dobrog čovika, a odgovara ko da nema kože na obrazu.

– Šta sam ti skrivio da meni činiš ovo? – domaćina će opet ko čoviku.

– Baš ništa.

– Kaži mi bar zašto to radiš?

– Od bisa!

– I to mož bit?

– Vidiš da mož – onaj se još i srdi ko da su njemu razbili glavu. – Ušo niki bis u mene, pa već ne znam šta da radim.

– Skači u bunar.

– Ne pomaže.

– Trči glavom na zid.

– Radio sam već i to: ne pomaže.

Domaćina se malo zamislio, pa će onda lipo:

– Znaš ti šta ja mislim: nevolja je u tom što si sam. Da imaš pobratima, pa da on svira, a ti da zaigraš čupovsko kolo, bis bi izašao iz tebe.

– Veliš?

– Velim.

– A ko bi sa mnom kad me gotovo još niko ne pozna u okolišu?

– A dašta smo se upoznali?! Dođi ti sutra do mene, pa budi brez brige, ja ću ti pomoć da istiraš bis.

Domaćina se baš nije skoro nado gostu, al onog evo već rano ujutru. Kad je tako, domaćina će ga povest do male volarice. Na njoj samo vrata, ni budže ni pendžerice, a na vratima debelo gvožđe i težak katanac. Došli već do vrata, kad se domaćina lupi po čelu, skoči ko da mu kuća gori i uju!

– Kud ćeš?

– Samo ti sidi i mirno čekaj.

Zamalo evo domaćine, nosi priko ramena čist bili čaršap.

– Pa to je krevetski čaršap moje žene! – gost će kad ga je vidio.

– Ne misliš valjda da ćeš moj kaljat?

Gost bi se raspitavo, al domaćina ko da je gluv i lud. Samo otključava katančinu, sklanja gvožđe s vrata i tura gosta u volaricu. Tamo jaka bičina na lancu, a na očima mu džak da ne vidi.

Domaćina bacio na gosta bili čaršap, pa polagano driši bika i skida mu džak s očivi.

– Oću i na ovom biku istirat bis? – gost će.

– To ti znaš.

Domaćina polako driši bika, polagano mu skida džak s očivi, al zatim ode iz volarice da ni varnica u vitar ne leti tako, a još brže je vrata zaka-tančio za sobom. Gostu se dalo na smij što domaćina tako biži, pa poviče za njim:

– Kud žuriš toliko?

– Kako da se ne žurim kad sam opet zaboravio što sam tio iskat od tvoje žene.

– Šta, ludi čovče – onaj se još uvijek smije.

– Kašike, pretelju, kašike s kojima ćemo te morat pokupit u čaršap posli kola kojeg ćeš sad zaigrat s mojim bikom.

Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine, 1960.

Rič po rič

Piše: Željko Šeremešić

Sigranje

Na oče se dani skraćivu, a fala Bogu došlo da i noćom mož spavat a na danu ko malo još i dijat. Svima lakše pa oma dojurili na klupčicu u dogovorito vrime. Taman posidali, a strina Evča počinje: »Čeljadi, eto niki misec mali kumić nam se rodio pa bili odnet babenje. Odneli u babenje svašta, al i barem pet-šest nikaki knjiga što će mu tribat. I to ni ma kaki knjiga već kako kažu danaske 'savremeni' knjiga. U njima svašta, a najviše nikake sigre nove mode od koji budeš odviše pametniji i svašta iz ti sigranja naučiš. Naučiš kako da se ne razboliš, budeš jak, pa čak i kako da budeš kako se danaske kaže kulturan jel dobro vaspitan. A bome ima i taki koje ti kako kažu natiru da študiraš, otkrivaš šta god novo. Poklonjili mu i nikako sokočalo što izgleđe ko 'mobilni' koje kad upaljiš eto ti moderni sigranja do mile volje. Kažu da kad se s tim dite lati sigrat, na sokak jel dvor ne mora it se sigrat s drugim dicma, na majku i dadu zaboravi. Kumovi se obradovalli, kažu baš to nemu, baš to će im tribat«. Baka Janja ko uvik ko da j' čekala šta će strina Evča kazat: »Evča, Evča da ti se dignu iz mrtvi majka i dada, šta bi rekli! Pa jesu oni tebe kupovali knjige od sigranja jel kako sokočalo u koje ćeš gledat. Ko j' tebe učio kako i di se triba sigrat. Ta čim si odat počela, pušćali su ti na dvor, na sokak međ dicu u sigranje«. Jest, bome imaš pravo, Janjo. Kadgod dica bila zdrava i dobro vaspitana i brez toliki knjiga. Sigrali se škole, vije, žmure, fota... a to vaspitanje j' bilo tako da ako nisi reko Faljen Isus starijima kad digod uniđeš jel prođeš na sokaku pa kogod sidi na klupčice, jel ne daj Bože da nis reko zbogom kad odlaziš od nikud, da slučajno nisi ćutio kad stariji divanu, mogo si dobro sorovat. Prut jel kaiš radio onako. »Jest, bome, i ja sam čula da su danaske dica u svitu truntava, da ne kažem debela, da su zgrbita i da se malo miču, kako moderno kažu ne kreću se dosta. Sam da oni ko prija tiru malo češće pataka, gučesa, krpenjače, koboja jel žmure, vidla bi ja kako bi se oni stanjili i ispravili. Kako ja mislim neće djetetu baš te knjige šta god odviše pomoć«, baka Marica će. Baka Manda objašnjava kako se ona jedanput izgubila ka' su se sigrali lopova i džandara. Tako j' dobro bižala i dobro sakrila da ni kući znala doć. Cilu noć ju rodbina tražila, ujutru ju našli. I bome j' sorovala kaže. Baka Tonka će: »Čeljadi, ta ovo danaske nisu nikaka sigranja. Ta jel se sićate ka' se potli rata po šume i oko puta moglo nać metaka. Pa smo se sakrivali u šume pa paljili vatru i u nju metali metke. I onda ka' j' počela pucnjava bilo zaleganja. Do koje doba noći nismo kući došli dok poslidnji metak ni puko. Bome i tu j' prut jel kaiš zno radit. I milicija j' znala na kuću dolazit. A jel se sićate ka' su dica u sigranju našla minu od tenka blizu sela. Tajili su i nisu nikom rekli. I šta su tili s njom sigrat se jel ni vrag će znat. Svi ošli u škulu jedan osto pa ju dono u selo. Kažu mal čamcem mal na dragača. I šta j' radio šta ni, kako li se sigro jel ju opravljio ona eksplodira. Čulo se na trist kilometara od sela. Pendžeri po selu popucali, tarabe pospadale. Njeg mina raznela da ga bilo i po dudeva, krovova, bostaneva i taraba. Čeljadi, i od sigranja nevolja znala doć jel vrag ne spava. Ja ćutim pa ću naglas: »One knjige i sokočalo nisu za mene. Ona druga sigranja ne marim i nji se kadgod sigramo. I metke ne b' mario u vatru bacat al s minom se bome ne b' sigro«.

U NEKOLIKO SLIKA

Interetno festival Subotica

Pekmez od šljiva

Ove godine su nas i šljive iznenadile svojim ranijim sazrijevanjem tako da je sada, ako ste planirali, pravo vrijeme za pravljenje pekmeza od šljiva. Kako vam u ovoj rubrici u svakom broju donosimo stari recept i ovaj, za pekmez od šljiva, je baš onakav po kakvom su kuhale i naše majke i bake: bez konzervansa, bez džemfiksa – samo voće i šećer. Čak smo ga kuhali i u *katlanki* (kotlu)! Iako za njegovo kuhanje treba izdvojiti cijeli dan, u plodovima rada se može uživati godinama – ako ga dotekne.

Kako nam kuharica **Anica Bako** kaže, ovako skuhan pekmez se ne pokvari, iako nema konzervansa. Navodi

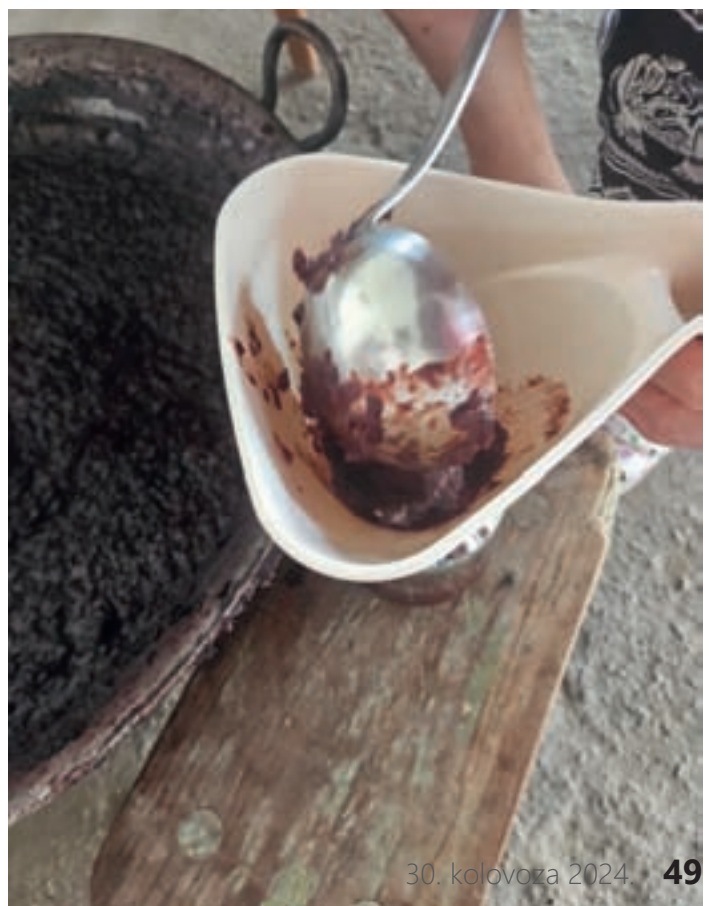

kako ona ima pekmeza još od prethodne godine te da joj se niti jedna boca nije pokvarila. Ipak, kaže kako treba paziti na čepove te da je najbolje uvijek koristiti nove.

Anica u *katlanki* kuha pekmez od kako zna za sebe jer je tako kuhala i njezina majka, a osim šljiva, ove je godine skuhala i dvije *katlanke* pekmeza od kajsija. Kaže, kuha za četiri obitelji, s obzirom na to da ima troje djece koja imaju svoje obitelji.

Od 60 kg šljiva dobila je 50-ak boca pekmeza. Navodi kako je ove godine pekmez izrazio gust i sladak jer je bila sušna godina i voće se nije nalilo vodom.

Sastojci:

60 kg šljiva

2 kg šećera

Priprema:

Oprati šljive te odvojiti koščiće. Tako očišćene šljive samljeti, može na *mašini* za meso, te ih sipati u *katlanku*. Kada su sve samljevene propaliti vatru u *katlanki* i miješati ih bez prestanka. Kako ne bi zagorjele, vatra ne smije biti jaka. Polako kuhati uz neprestano miješanje oko 4 sata, odnosno ovisno želi li se dobiti rjeđi ili gušći pekmez. Kada su šljive skuhanе, odnosno kada su postigle željenu gustoću dodati šećer te sve dobro promiješati i skloniti s vatre. Tako vruć pekmez sipati u unaprijed pripremljene staklene boce, odnosno sterilizirane u pećnici na 100 stupnjeva. Dobro ih napuniti te zatvoriti metalnim čepom i okrenuti naopačke kako bi se uhvatio vakuum. Boce poslagati na ravnu površinu te pokriti krpom i tako ih držati sve dok se ne ohlade. Kasnije ih čuvati na suhom i tamnom mjestu, u smočnici.

KuHaR tradicionalnih jela pripremamo uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

Pretplatite se!

Uz popust od 20%

TUZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 1300 dinara

☐ 1 godina = 2600 dinara

* INOZEMSTVO

☐ 6 mjeseci = 75 eura

☐ 1 godina = 150 eura

Dostavite nam kopiju uplatnice i popunite adresu na koju želite da Vam stiže »Hrvatska riječ« svakog tjedna.

HRVATSKARIJEČ

Ime i prezime: _____

Ulica i broj: _____

Mjesto i zemlja: _____

Telefon i e-mail: _____

Hrvatska riječ u PDF-u

Pretplata na internetsko izdanje tjednika

* Tuzemstvo: 1000 dinara godišnje

* Inozemstvo: 10 eura godišnje

Nalog otvorite na: www.hrvatskarijec.rs/pretplata

SWIFT: OTPVRS22
VOJVOĐANSKA BANKA
AD MS FIL, SUBOTICA
IBAN: RS35325960160000218862
NIU Hrvatska riječ,
Trg cara Jovana Nenada 15/II, 24000 Subotica.

Ovu narudžbenicu i uplatnicu pošaljite na adresu uredništva:
NIU »Hrvatska riječ«,
Trg cara Jovana Nenada 15/II,
24000 Subotica
Uplatu izvršiti na broj žiro računa
325950060001449230

*Zbog povećanja troškova dostave novina primorani smo povišiti cijenu pretplate.
Hvala na razumijevanju.

RADIO MARIJA

Kršćanski glas u vašoj kući!

FREKVENCJE:

NOVI SAD 90,0 MHz

SUBOTICA 90,7 MHz

SOMBOR 95,7 MHz

NIŠ 102,7 MHz

www.radiomarija.rs

@Radio.Marija.Srbije

@radiomarijasrbije

KONTAKT:

Ured: 024/600-099

Program: 024/600-011

SMS: 063/598-441

Slušajte nas i na aplikacijama:

Radio Marija Srbije
Radio Maria play

ILI-ILI

Priključenje **BESPLATNO**

- + Birate između:
 - 6 meseci po 1 dinar ili
 - 12 meseci sa 50% popusta

Astra
Telekom

011 44 22 009

2. 9. 2024.

SVEČANI PRIJAM PRVAŠICA

OSNOVNE ŠKOLE

dvorište Hrvatskog doma – Matice
(Preradovićeva 11)
s početkom u 18 sati

3. 9. 2024.

SVEČANI PRIJAM PRVAŠA

SREDNJE ŠKOLE

dvorište Hrvatskog doma – Matice
(Preradovićeva 11)
s početkom u 18 sati

